UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Bariéry integrace ukrajinských uprchlíků v ČR

Bakalářská diplomová práce

Studijní program: Sociální práce

Autor: Naďa Dočkalová

Vedoucí práce: Horáková Hana, doc. PaedDr. Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Bariéry integrace ukrajinských uprchlíků v ČR“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 26. 3. 2024 Podpis ……

Anotace

Jméno a příjmení:	Naďa Dočkalová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	Sociální práce
Studijní program obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	Horáková Hana, doc. PaedDr. Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Bariéry integrace ukrajinských uprchlíků v ČR
Anotace práce:	Tato bakalářská práce pojednává o bariérách integrace uprchlíků z Ukrajiny. Teoretická část je zaměřená na vysvětlení pojmů migrace, integrace a identifikaci bariér integrace. Empirická část je založená na dotazníkovém šetření, které bylo provedeno mezi ukrajinskými uprchlíky v Olomouckém kraji.
Klíčová slova:	migrant, migrace, uprchlík z Ukrajiny, integrace, bariéry integrace, adaptace
Title of Thesis:	Barriers to the Integration of Ukrainian Refugees into Czech society
Annotation:	This bachelor thesis deals with the barriers to integration of refugees from Ukraine. The theoretical part focuses on explaining the concepts of migration, integration and identifying barriers to integration. The empirical part is based on a questionnaire survey conducted among Ukrainian refugees in the Olomouc region.
Keywords:	migrant, migration, refugee from Ukraine, integration, barriers to integration, adaptation
Názvy příloh vázaných v práci:	Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	30
Rozsah práce:	49 s. (71 082 znaků s mezerami)

Poděkování

Mé poděkování patří všem, díky kterým mohla tato práce vzniknout, především však doc. PaedDr. Haně Horákové, Ph.D. za její odborné vedení a cenné rady.

Obsah

Anotace 3

Úvod 7

Teoretická část 8

Migrace 8

Migranti a uprchlíci, vymezení pojmů 9

Teorie migrace 14

Push-pull teorie 14

Integrace 15

Vymezení pojmu integrace 15

Druhy a možnosti začlenění cizinců 17

Fáze adaptace: dobrovolná, nedobrovolná 18

Slabá místa integrace uprchlíků 22

Opětovný návrat na Ukrajinu 28

Empirická část 29

Statistika a institucionální rámec migrace z Ukrajiny 29

Statistické údaje o uprchlících v Olomouckém kraji 31

Metodologie výzkumu 32

Výzkumný cíl a výzkumná otázka 33

Výzkumná metoda 34

Sběr dat 34

Zpracování dat 36

Diskuse 50

Závěr 53

Literatura a zdroje 56

Seznam použitých zkratek 59

Přílohy 60

Úvod

Válečný konflikt na Ukrajině zapříčinil největší migrační vlnu v Evropě za posledních pár desítek let. Ukrajinci, prchající před ruskou agresí, mířili mimo jiné do České republiky.

Migrační krize roku 2022 odstartovala v České republice nebývalou solidaritu. Do té doby přijížděli do Česka občané Ukrajiny jen za prací. Poprvé se občané České republiky setkali s takovým počtem uprchlíků za tak krátkou dobu. Dle Amnesty International válka na Ukrajině odstartovala největší migrační krizi v Evropě, nejhorší od dob druhé světové války. Ukrajinští civilisté, jejichž domy byly zničeny, a ostatní, kteří se bojí o svůj život, byli nuceni ve velkém utéct ze země. Aktuálně žijí stovky tisíc lidí pod nezákonným bombardováním a miliony Ukrajinců byly během konfliktu na Ukrajině vysídleny.[1]

Tato práce se bude zabývat bariérami integrace ukrajinských uprchlíků v České republice, konkrétně v Olomouckém kraji. Chci vymezit oblasti, v nichž cizinci cítí největší potíže, co nejvíc řeší a s čím bychom jim mohli nejen jako společnost, ale také jako sociální pracovníci případně pomoct.

Téma integrace ukrajinských uprchlíků v České republice jsem zvolila z několika důvodů. Pracovala jsem jako terénní pracovník v neziskovém sektoru a po vypuknutí války na Ukrajině jsem začala pracovat s uprchlíky. Vzhledem k tomu, že jsem Ukrajinka, byla jsem mezi prvními, kdo pomáhal tlumočit na KACPU, na ÚP oddělení hmotné nouze, oddělení zaměstnání, na pobočkách zdravotních pojišťoven.

I nadále pracuji s uprchlíky, takže mám přehled o problémech, se kterými se potýkají, s jakými překážkami se při začleňování do české společnosti setkávají.

[1] https://www.amnesty.cz/ukrajina

Domnívám se, že mojí velkou výhodou je znalost nejen ukrajinštiny, ale i mentality Ukrajinců. Na základě vlastní zkušenosti také vím, s jakými potížemi se cizinci v české společnosti mohou setkat.

Informace chci získat dotazníkovým šetřením, přičemž dotazníky budou anonymní a budu je šířit online, aby případné odpovědi nebyly ovlivněny mojí přítomností.

Zjištěné informace chci porovnat s výsledky výzkumu organizací, které poskytují služby spojené s integrací ukrajinských uprchlíků v dalších krajích České republiky.

Teoretická část

Migrace

Ministerstvo vnitra definuje migraci jako přesun jednotlivců nebo skupin na jiné území, kde potom spolu s porodností a úmrtností vytváří klíčový prvek v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje sociální a kulturní transformaci obyvatel na všech úrovních. S hospodářským růstem se intenzita migrace stupňuje. Migrace může být: krátkodobá, dlouhodobá, trvalá, opakovaná (cirkulární).[2]

Dle Uherka a kol. (2016) lze nazvat migraci stěhováním. Jedná se tedy o pohyb v prostoru za účelem změny místa pobytu. Nezáleží, zda jde o dočasný, nebo trvalý stav, může tedy jít jak o dobrovolnou aktivitu, tak i vynucené rozhodnutí proti vůli migranta. Migrace znamená změnu teritoria, která vyvolává řadu důsledků jak pro příchozího migranta, tak i pro místo, odkud odešel. Potřebným prvkem společenských věd je studium lidského stěhování, bez něj řadě jevů ve společnosti nelze porozumět.

Russell King (2008) dělí migraci podle tří kritérií: vnitřní a mezinárodní, nucenou a dobrovolnou, trvalou a dočasnou. Tato klasifikace by se mohla použít k vytvoření základní mapy lidské mobility, ale některá kritéria nejsou úplně přesná. „Se vznikem a následným rozšiřováním Evropské unie, v níž vznikl společný „evropský prostor“, se definice mezinárodní migrace znejasnila: nyní se rozlišuje na interní EU migraci a

[2] https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx

imigraci obyvatel z nečlenských evropských zemí, jimž se říká „příslušníci třetích zemí“.“ (King, 2008: 8) Také se v praxi někdy těžko rozlišuje mezi nucenou a dobrovolnou migrací. Například uprchlíci jsou nedobrovolní migranti, ale následně se již dobrovolně rozhodnou usadit se v konkrétní zemi. Russell říká, že migrace probíhá často v ustavičně se měnícím čase, nejde o trvale vyhrazené časové období. Neexistuje nic tak trvalého jako dočasná migrace. Hodně migrantů plánuje zůstat v cizí zemi jen krátkou dobu, ale nakonec se rozhodnou usadit trvale.

Migranti a uprchlíci, vymezení pojmů

Migrant

Právně není zakotvená žádná definice pojmu migrant. IOM vytvořila tento pojem jen ze svých vlastních důvodů. Nazvala tak osobu, která se z nějakého důvodu odstěhuje z místa svého trvalého bydliště. „Tento termín zahrnuje řadu dobře definovaných právních kategorií osob, jako jsou migrující pracovníci; osoby, jejichž konkrétní druhy pohybu jsou právně definovány, jako jsou pašovaní migranti; stejně jako ti, jejichž status nebo způsob pohybu nejsou specificky definovány podle mezinárodního práva, jako jsou mezinárodní studenti.“[3]

Amnesty používá definici OSN o migrantech, jsou to osoby, které pobývají mimo zemi svého původu déle než jeden rok. Nezohledňuje přitom důvody, kvůli kterým došlo k odchodu ze země, zda jsou to ekonomické, osobní či jiné.[4]

V Česku existuji různé webové stránky pro migranty, na kterých mohou najít potřebné informace: imigrační portál, cizinci.cz, stránky ministerstva vnitra, amnesty.cz, osn.cz, frs.gov, unhcr.org atd. Své stránky mají Agentury OSN v České republice: Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Český výbor pro UNICEF,

[3] https://www.iom.int/about-migration

[4] https://www.amnesty.cz/migrace/terminologie#:~:text=KDO%20JE%20MIGRANT%3F,nap%C5%99%C3%ADklad%20osoby%20na%20pracovn%C3%ADch%20cest%C3%A1ch.

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), Světová zdravotnická organizace (WHO).[5]

Podle údajů dostupných na stránkách migrace online již v roce 2016 k 30. 6. bylo na území ČR evidováno 480 191 cizinců, z toho přibližně 56 % tvoří cizinci třetích zemí (CTZ), jejich podíl na souhrnném počtu obyvatel ČR dosahuje 2,5 %. Mezi nejčetnější skupiny CTZ patří Ukrajinci, Vietnamci a Rusové. Již v roce 2015 žilo na území ČR 105 614 Ukrajinců, což představuje nejpočetnější komunitu CTZ (53,5 % CTZ) a tvoří 22 % všech cizinců. Od roku 2004 do roku 2009 má jejich počet na území ČR stoupající tendenci, v roce 2009 dosahuje maxima 131 932 osob, od této doby jejich počet klesal.[6]

Pospíchalová a Miholová (2013) dělí migranty do tří hlavních kategorií:

a) přistěhovalci: kteří se rozhodli opustit svou zem z různých, hlavně osobních důvodů a dobrovolně, a žijí po dobu delší než jeden rok v jiné zemi; setrvávají tam legálně – tj. mají zařízené vízum a v případě, že tam chtějí i pracovat, tak mají i pracovní povolení. Říkají jim spíše migranti, nevyvolává to pak dojem, že daná osoba přichází do jiné země a ztrácí tím veškeré kontakty s původní zemí;

b) neregulérní migranti: na rozdíl od přistěhovalců přišli do hostitelské země bez oprávnění, nebo o něj v průběhu pobytu přišli a bez oprávnění v zemi nadále pobývají nebo pracují; celosvětově se odhaduje, že 20–30 milionů migrantů je nelegálních.

c) žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl) a uprchlíci: skupina migrantů, kteří v hostitelské zemi hledají ochranu před pronásledováním nebo diskriminací, které byli vystaveni ve své domovské zemi. Celosvětově dosáhl počet uprchlíků 16 milionů.

Ekonomické důvody migrace představují jednu z hlavních příčin migrace. Lidé migrují z různých ekonomických důvodů, jako je hledání lepších pracovních

[5] https://osn.cz/

[6] https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/fakta-a-fikce-zivota-cizincu-v-cr

příležitostí či ekonomického růstu. Někdy jsou nuceni kvůli ekonomické nerovnováze ve svých domovských zemích hledat lepší životní podmínky mimo ně. (Beránková, 2018) Migrace tak může přinést ekonomické výhody jak pro hostitelskou zemi, která získává levnou pracovní sílu a příspěvky migrantů do sociálního systému, tak i pro země původu, do kterých migranti často posílají finanční reminiscence. Potvrzuje to i Dušan Drbohlav v knize „Ukrajinská pracovní migrace v Česku“ (2015), kde píše o ukrajinských pracovních migrantech.

Sociální faktory mohou také hrát významnou roli při rozhodování o migraci. Diskriminace, sociální vyloučení, násilí či porušování lidských práv jsou důvody, které mohou donutit lidi hledat lepší a hlavně bezpečné životní podmínky jinde.

Politické faktory jsou dalším důvodem migrace. Například války, politická nestabilita, nedemokratické režimy či porušování lidských práv mohou přinutit lidi opustit svou domovskou zemi a hledat bezpečí a svobodu jinde. Politická migrace může také vzniknout v důsledku imigračních politik hostitelských zemí (pull faktory), které mohou ovlivnit rozhodování migrantů o směru jejich pohybu.

Ekologické faktory představují klimatické změny, živelní katastrofy, nedostatek přírodních zdrojů či ekologické nerovnováhy mohou mít za následek migrační toky. Lidé migrují kvůli ztrátě obživy, změnám v životním prostředí či hledání lepších podmínek pro udržitelný život.

Demografické faktory, jako je nadměrný populační růst nebo snížená reprodukční míra, také mohou přispět k migraci. Přeplnění, nedostatek pracovních příležitostí či nadbytečná pracovní síla mohou být důvodem pro lidi hledající lepší možnosti v jiných zemích. Migraci definuje MVCR jako přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje.

Celkově lze tedy říci, že migrace je výsledkem kombinace různých faktorů. Ekonomické, sociální, politické, ekologické i demografické důvody mají každý svou roli. Je důležité analyzovat tyto faktory a jejich vzájemné interakce, abychom lépe porozuměli fenoménu migrace a případně hledali způsoby, jak správně reagovat na její různé důsledky a výzvy, které s sebou přináší. Uherek (2016) tvrdí, že vysvětlení, proč se daná skupina dala do pohybu, je nutné hledat hlavně ve zdrojové zemi a především v samotných migrujících (push faktor).

Hlavní druhy migrace pak jsou legální a neregulérní (Pospíchalová, Miholová, 2013). Legální migrace se řídí předem stanovenými národními imigračními zákony a podmínkami, zatímco neregulérní migrace se odehrává mimo tyto právní rámce, často prostřednictvím nelegálního překročení hranic nebo pobytu bez platného povolení. „Migrace je komplexním a dynamickým jevem, který má na Českou republiku společenské a ekonomické dopady. Vstup, pobyt a integrace cizinců na území České republiky jsou procesy s možnými pozitivními i negativními důsledky pro českou společnost – procesy, které jsou do značné míry závislé na průběžném, aktivním a flexibilním přístupu ČR.“[7]

Uprchlík

Organizace UNHCR tvrdí, že i přes to, že se pojmy uprchlík a migrant v médiích a ve veřejných diskusích často zaměňují, a chápou se tedy jako synonyma, z právního hlediska mezi nimi existuje zásadní rozdíl. Uprchlíci jsou chráněni mezinárodním právem. Ženevská úmluva z roku 1951 definuje uprchlíka jako osobu, která se nachází mimo svoji zemi z důvodů konfliktu v jeho zemi, pronásledování, jiných okolnosti, které narušily pořádek v jejich zemi, a proto potřebují mezinárodní ochranu.

Ve společenských debatách tato praxe může snadno vést k neporozumění a může mít i vážné následky pro život a bezpečí uprchlíků. Migrace je totiž často chápána jako dobrovolný proces, veřejnost se domnívá, že jde o osoby, které překračují hranice

[7] https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/migrace-web-uvod-migrace.aspx

s cílem najít lepší ekonomické příležitosti. V případě uprchlíků tomu tak není, protože ti se nemohou bezpečně vrátit domů, a mají proto podle mezinárodního práva nárok na zvláštní ochranu.[8]

Rozdíl mezi migrantem a uprchlíkem

Migrant přijel do cizí země dobrovolně, uprchlík byl nucen odejít ze své vlasti kvůli válečnému konfliktu, živelní katastrofě. Uprchlíci jsou z hlediska integrace dle Uherka komplikovanější skupinou než jiní migranti, hlavním důvodem je nedobrovolná migrace, prchali před hrozbou smrti, často nesou různá psychická traumata, mají obavy o své příbuzné v domovské zemi. Mohou mít nepřiměřená očekávání od statusu „mezinárodní ochrany", očekávají, že se o ně hostitelská země postará více, než je v dané zemi zvykem. (2016: 79)

V našem případě můžeme rozdělit příchozí Ukrajince na migranty, kteří přišli do února 2022 za prací, jsou tedy migranty za lepším zaměstnáním, ekonomickými migranty, a na uprchlíky prchající před válkou, kteří mají v České republice jiné postavení, jiný pobyt, mají volný vstup na pracovní trh. Velký rozdíl je i v tom, že migranti se zaměstnaneckým pobytem nebo azylanti tady mají dlouhodobý pobyt a uprchlíci zde mohou pobývat jen 1 rok, s možností prodloužení maximálně 3krát. Teď budou mít možnost naposledy prodloužit dočasnou ochranu jen do 31. 3. 2025.

Ekonomický migrant je cizinec, který svou zemi opustil dobrovolně s cílem zlepšení svého ekonomického postavení. Ekonomický migrant se může na území ČR vyskytovat jak v legálním, tak v nelegálním postavení v závislosti na oprávnění, kterým disponuje. Ekonomické důvody však nejsou důvodem pro udělení mezinárodní ochrany.[9]

[8] https://www.unhcr.org/cz/365-cznews2016uprchlici-a-migranti-html.html

[9] https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx

Teorie migrace

Neoklasická teorie migrace se řadí k jedné z nejvlivnějších teorií, které se zabývají migrací. Zdeněk Uherek (2016) tvrdí, že neoklasická teorie migrace vznikla ve Spojeném království a je dodnes často citovaná.

V oblasti neoklasických teorií má význačné postavení geograf Ernst Georg Ravenstein, rodák z Frankfurtu nad Mohanem, který prožil většinu svého života ve Velké Británii. Jeho představou nebylo migraci regulovat nebo brzdit, předpokládal, že rozvoj průmyslu nejvíc motivuje migrační proudy, jsou-li k ní vhodné podmínky. V roce 1889 Ravenstein publikoval statistická data mezinárodního srovnání migračních pohybu. Považoval zvyšující se podíly migrace za pozitivní, populace bez pohybu podle něj znamená stagnaci, migrace znamená život a pokrok. Jako důvod migrace chápe Ravenstein push-pull konceptualizaci. Dle něj není nějak složitá, migranty něco z místa bydliště vypuzuje a v místě, kam směrují, je něco přitahuje. (Ravenstein ed Uherek, 2016)

Push-pull teorie

Faktory vymezující integraci uprchlíků hrají velkou roli. Otázkou push-pull teorií se zabývalo více badatelů, dle Uherka je nejčastěji zmiňován Douglas J. Bouge, který usuzoval, že k tomu, aby došlo k migraci, musí být síly, které vypuzují i přitahují do cílové země, určité intenzity. I pro Everetta S. Lee se staly síly push-pull teorie výchozím konceptem. (Uherek, 2016: 33-35) Všichni uprchlíci měli stejný důvod opustit původní zemi, stejný push a pull faktor při opouštění domoviny, ale úspěšnost adaptace na nové prostředí se liší.

„Transnacionální migrace se stala centrálním pojmem teorií, podle kterých je novým trendem soudobých procesů migrace vznik transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců.“ (Szaló, 2007: 7) Transmigranti, kteří se účastní těchto procesů, aktivně udržují sociální vazby se svým původním místem a nepřestávají se identifikovat se svou původní kulturou.

Szaló nepovažuje za ideální integraci přistěhovalců, kteří žijí v přijímající společnosti v úplné v izolaci, ale naopak upozorňuje, že soudobá sociálně-vědní relevance teorií transnacionální migrace spočívá právě v tom, že tyto teorie odkrývají působení paralelních procesů začleňování se do přijímající společnosti a udržování přes-hraničních sociálních vazeb, jejichž prostřednictvím transmigranti budují a udržují souběžně dva domovy. Jinak řečeno, jejich životním světem je transnacionální sociální pole propojující místa jejich nového a původního domova. (Szaló, 2007: 7-8)

Velmi důležitou roli v integraci přistěhovalců hraje diaspora. Szaló vnímá diasporu jako místo, které utváří prostor existence různých společenstev, odlišných kulturních praktik a identit. Místo diaspory je v podstatě tvořeno soustavou různých lokalit nacházejících se v různých koutech světa, je to místo, kde se propojuje kulturní různorodost, aniž by se slučovaly do jednoho celku. (Szaló, 2007: 129)

Dle Colliera naopak velikost diaspory ovlivňuje pravděpodobnost splynutí s místní populací. Čím rozsáhlejší je diaspora ve srovnání s původní populací, tím méně bude docházet k interakcím mezi diasporou a domorodými obyvateli této nové země. (Collier, 2017: 38) To může způsobit vznik izolovaných komunit, které si udržují svou kulturu a tradice a nemají silné vazby s místní populací. Naopak, pokud je diaspora menší než domorodá populace, interakce mezi nimi budou pravděpodobně častější a intenzivnější, což může vést k výměně myšlenek, tradic a zvyklostí mezi oběma skupinami.

Integrace

Vymezení pojmu integrace

Integrace cizinců je důležitým procesem, který má vliv na různé oblasti společnosti. Je klíčová pro zachování sociální soudržnosti a ekonomického rozvoje země, a proto na ni nelze rezignovat. Proces integrace zahrnuje jak migranta, tak i majoritní společnost a musí být založen na oboustranně vzájemném přínosu. Porozumění a respekt jsou klíčové pro úspěšnou integraci. Pokud jsou tyto prvky přítomny, může dojít

k oboustrannému prospěchu. Naopak nedostatek integrace může vést k problémům ve vzájemných vztazích, jak uvádějí materiály zveřejněné na stránkách Ministerstva vnitra. (2016) Hlavní roli v koordinaci integrace zastává Ministerstvo vnitra, avšak další ministerstva se také aktivně podílejí na realizaci této problematiky (MŠMT, MPSV, MPO, MZD, MZV, MK, MMR) spolu s dalšími partnery (Integrační centra, nestátní neziskové organizace, organizace cizinců, regionální a lokální správa, akademická sféra atd.).

Předejít vzniku problémů je možné skrze vzájemné porozumění a respekt. Integrační opatření mohou zahrnovat podporu vzdělávání a jazykového rozvoje cizinců, přístup k bydlení a zaměstnání, a také podporu kulturního a sociálního zapojení.[10]

Dle MVCR je integrace cizinců proces, ve kterém se imigranti postupně adaptují na struktury a vztahy mezi domácím obyvatelstvem. Tento jev, který má politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty, je přirozeným důsledkem migrace.[11]

Většina cizinců ve své integraci spatřuje dva zásadní mezníky: zaprvé vlastní bydlení a zadruhé práci, respektive s ní spojenou finanční soběstačnost. U obou přitom zdůrazňují nedocenitelnou roli své komunity. Často jsou to právě krajané, příbuzní nebo přátelé, kdo jim pomáhá zaměstnání i samostatné bydlení nalézt. Význam krajanských komunit, jež uprchlíkům poskytují pocit sounáležitosti a v celé řadě situací do značné míry suplují roli státu, je opravdu těžké ocenit. Všechny tyto tři integrační „pilíře“ (bydlení, práce, komunita) je nutné chápat jako úzce propojené: podobně jako bez trvalého zaměstnání lidé těžko udrží soukromý byt, bez komunity někdy jen s obtížemi nacházejí samotnou práci. Očima samotných uprchlíků nicméně

[10] https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/kic-2016-a-postup-pri-realizaci-kic-2016-usneseni-vlady-c-26-2016-pdf.aspx

[11] https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/strategie-migracni-politiky-ceske-republiky.aspx

žádná z nich není tak důležitá, jako mít co nejdříve po svém příjezdu do nové vlasti kde bydlet, vydělat si na sebe a – zjednodušeně řečeno – mít si s kým promluvit. (Andrle, Heřmanová, 2022)

Druhy a možnosti začlenění cizinců

Aby byla integrace efektivní jako celek, musí být efektivní ve všech stěžejních oblastech počínaje bydlením přes osvojení jazyka až po společenskou či politickou participaci.

Z hlediska přístupu jednotlivých zemí k imigraci a následné integraci cizinců můžeme dle Pořízkové (2007) rozlišit tři základní modelové typy – diskriminační, asimilační a multikulturní model.

Diskriminační model předpokládá pouze dočasný pobyt cizinců spojený většinou s jejich rolí na pracovním trhu a s omezenou možností účastnit se v jiných oblastech života společnosti. Přístup podobný tomuto modelu je charakteristický například pro Německo, Rakousko či Švýcarsko.

Asimilační model předpokládá adaptaci imigranta na podmínky života v hostitelské společnosti, která spočívá v postupném opouštění dosavadních kulturních a sociálních zvyklostí. Imigrační a integrační politika Francie je nejblíže tomuto modelu.

Multikulturní model je v poslední době nejčastěji diskutovaným modelem integračních politik v evropských zemích, i přes své limity je považován za model nejpřijatelnější. Multikulturalismus uznává legitimitu kulturní a sociální různorodosti etnických minorit, kterou navíc dílčími opatřeními podporuje.

Souhrn úkolů uvedených v postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců staví na vzájemném respektu, znalosti českého jazyka, ekonomické soběstačnosti, orientaci cizince ve společnosti, rozvíjení vzájemných vztahů mezi komunitami, integraci na lokální a regionální úrovni, participaci cizinců na veřejném životě, informovanosti cizinců i majority, komunikaci, prohlubování odborných

kompetencí, sociálně-právní ochraně dětí, statistice, koordinaci. (Usnesení vlády ČR, 2023)

Podle Baršové a Barši (2005) také existují v Evropě tři modely integrace cizinců. Na rozdíl od předchozí zmíněné autorky ale používají jinou terminologii. První model označují jako etnicko-exklusivistický, kdy imigrace je podmíněna potřebami trhu práce a pobyt je chápan jako dočasný, říkají mu „hostující dělník". Prototypem takového vylučujícího přístupu je západní Německo ke konci 90. let, bylo to pro ně zárukou, že se pracovníci vrátí do svých zemí. Druhý model je prototypem Francie, přistěhovalci jsou přijímaní jako stálí a rovnoprávní členové společnosti, pokud se asimilují do dominantních vzorců. Sdružení jiných politických kultur a různá etnická seskupení jsou tabu. Prototypem třetího modelu je Velká Británie, kde berou imigraci jako trvalou a přijímají pluralistické soužití kulturně odlišných komunit jako harmonické soužití v rámci širšího politického celku.

Na přelomu 20. a 21. století se pohled na integraci v těchto zemích mění. Německo již dává možnost integrace a naturalizace trvale usazených cizinců, Francie byla nucena zohledňovat diskriminované skupiny a Velká Británie začala klast důraz na individuální asimilaci přistěhovalců do většinové společnosti. (Baršová, Barša, 2005)

Vzhledem k tomu, že tato práce se zabývá bariérami integrace, zaměřím se nejprve na vysvětlení pojmu adaptace. Ta je totiž prvním krokem přizpůsobování se novým podmínkám, zatímco integrace slouží k vytváření trvalých vazeb s novým prostředím.

Fáze adaptace: dobrovolná, nedobrovolná

Adaptace je obecná vlastnost organismů přizpůsobovat se podmínkám, v nichž žijí a existují " (Hartl, Hartlová, 2010: 27). Dle Uherka je adaptace koncept, který nevystihuje kvalitu procesu, neznamená to kooperaci s většinovou společností. Zda je adaptace dobrovolná či nedobrovolná ovlivňuje i to, zda byla migrace násilná a vynucená nebo dobrovolná.

Dobrovolná adaptace je, když se cizinec rozhodne přizpůsobit novému prostředí a kultuře dobrovolně, protože chce vytvořit nový život a začlenit se do nové společnosti. Snaží se naučit místní jazyk, zvyky a tradice, účastní se místních aktivit a snaží se socializovat v novém prostředí. Častěji jde například o uprchlíky, které se sami rozhodnou, že se chtějí v nové zemi usadit natrvalo nebo případně dlouhodobě.

Nedobrovolná adaptace cizinců znamená, že cizinec je nucen přizpůsobit se novému prostředí kvůli různým vnějším okolnostem, jako je například válka. V neposlední řádě u nedobrovolné adaptace hraje velký vliv i plánované krátkodobé setrvání v hostitelské země.

Oba typy adaptace mají své vlastní výzvy a požadavky. V obou případech se může cizinec setkat s výzvami a překážkami při adaptaci, jako je jazyková bariéra, kulturní rozdíly, diskriminace nebo sociální vyloučení. Dobrovolná adaptace může být náročná, protože cizinec se musí aktivně učit nové věci a vybírat, jakým způsobem se chce zapojit do nového prostředí. Nedobrovolná adaptace je často ještě složitější, protože se cizinec často musí vypořádat s traumatickými událostmi a ztrátami, zatímco se snaží najít své místo v nové společnosti. Například u uprchlíků z Ukrajiny může adaptační proces velmi silně ovlivnit postoj jiných členů rodiny. Vzhledem k tomu, že ve většině případu se jedná o matky s dětmi, má velký vliv adaptace dětí uprchlíků ve školách a nedobrovolné studium v české škole. I proto většina rodičů v 2022 roce podporovala online výuku dětí na Ukrajině i přesto, že zároveň navštěvovaly české školy.

V obou případech je důležité, aby byli cizinci podporováni ze strany společnosti a měli přístup ke zdrojům, které jim pomohou překonat překážky a začlenit se do nového prostředí. S tím výrazně může pomoct vláda hostitelské země, například v ČR vláda

schválila Priority adaptace a integrace držitelů dočasné ochrany2024+, zahrnující jazykovou výuku, sociální podporu, odbornou pomoc při hledání zaměstnání atd.[12]

„Úspěšnost procesu integrace do hostitelské společnosti, ale i sjednocení rodin jako takových, nebývá u všech členů rodiny stejná. Úspěšná integrace členů rodiny závisí do značné míry na tom, zda se jednalo o nucenou či dobrovolnou migraci. Jednotliví členové rodiny mohou samotný proces migrace hodnotit výrazně odlišně.“ (Horáková, 2014: 15)

Ukrajinské uprchlické komunity v zemích OECD jsou tvořeny především domácnostmi vedenými ženami, kde ženy čelí tlaku na zajištění základních potřeb a blahobytu rodin, což často činí jejich rychlou integraci mnohem kritičtější a také náročnější. Předchozí výzkum ukázal, že uprchlice mohou trpět „trojím znevýhodněním", protože problémy související s pohlavím, statusem přistěhovalce a nucenou migrací se sčítají a vzájemně posilují. To je zvláště patrné u sociálně-ekonomické integrace.

Ukrajinské uprchlice však mají některé charakteristiky, které zlepšují jejich vyhlídky na socioekonomickou integraci. Zaprvé ukrajinští uprchlíci obecně těžili z okamžitého přístupu na trh práce v zemích OECD po jejich registraci – na rozdíl od většiny ostatních žadatelů o azyl, kteří podléhají čekacím lhůtám a testům na trhu práce. Aktivace směrnice o dočasné ochraně (2001/55/ES) dne 4. března 2022 poprvé v historii poskytla Ukrajincům právo bezodkladně pracovat v EU. Většina ostatních zemí OECD mimo EU, včetně Kanady a Spojených států, rovněž umožnila rychlý přístup na trh práce. Zadruhé vyšší vzdělanostní profil příchozích z Ukrajiny pravděpodobně podpoří rychlou integraci na trhu práce, zejména s ohledem na současný rozsáhlý nedostatek pracovních sil v hostitelských zemích.

[12]https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/novou-mluvci-vlady-bude-lucie-jesatkova--vlada-schvalila-take-priority-adaptace-a-integrace-drzitelu-docasne-ochrany-na-dalsi-obdobi-211492/tmplid-47/

Navzdory značným rozdílům mezi hostitelskými zeměmi dostupné důkazy naznačují, že úroveň dosaženého vzdělání ukrajinských uprchlíků, zejména žen, je nejen výrazně vyšší než u většiny ostatních skupin uprchlíků, ale také převyšuje průměr ukrajinské populace a populace EU. Za třetí mohou Ukrajinci využít stávající sociální sítě v hostitelských zemích, protože v hlavních přijímajících zemích existovala velká ukrajinská diaspora.[13]

Uherek (2016) potvrzuje, že Ukrajinci s počtem 106 000 dlouhodobě či trvale usazených cizinců představuji největší skupinu imigrantů v ČR (přetahují se o toto prvenství se Slováky). Historie jejich migrace má kořeny již v Rakousko-Uhersku. Dnes můžeme potkat Ukrajince nejen mezi dělníky, ale i mezi odborníky, lékaři, vědci, ale i v jiných odborných profesích, v kulturních či vzdělávacích institucích, jako podnikatele apod. (Uherek, 2016: 82)

První důkazy týkající se začlenění ukrajinských uprchlíků na trh práce naznačují, že jejich vstup na trh práce byl skutečně rychlejší než u jiných skupin uprchlíků v OECD.

Vedle podpůrných charakteristik existují také nepříznivé faktory, které mohou oslabit výsledky integrace ukrajinských uprchlic. Zajištění odpovídajících zařízení péče o děti je klíčem k tomu, aby rodiče s malými dětmi mohli začít pracovat. Vzhledem k tomu, že většinu příchozích z Ukrajiny tvoří ženy s dětmi, které často prchají bez svých partnerů, je dostupnost přiměřené a cenově dostupné péče o děti předpokladem socioekonomické integrace uprchlic. Nedávný průzkum agentury FRA zjistil, že tři z deseti uprchlíků nemohou pracovat kvůli pečovatelským povinnostem a že je to výrazně častěji překážkou v zaměstnání pro ukrajinské ženy (33 %) než pro muže (9 %).

[13] https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women_bb17dc64-en

To nejsou jediné překážky v péči o děti. Předběžná zjištění průzkumu OECD na téma Zajištění trvalého návratu studentů z řad ukrajinských uprchlíků do školní docházky a odborné přípravy naznačují, že nejvýznamnějšími překážkami v přístupu k předškolnímu vzdělávání a péči v zemích OECD jsou jazykové bariéry a relativně nízká úroveň integrace ukrajinských rodin, následované nedostatkem učitelů.[14]

Adaptace ukrajinských dětí v českých školách má podstatný vliv na adaptaci rodičů a může být rozhodujícím faktorem pro úspěšnou integraci.

Slabá místa integrace uprchlíků

Uprchlíci, kteří přicházejí z místa ohrožení, v prvé řadě řeší ochranu života svých dětí, rodiny a teprve po dosažení bezpečného místa začínají zjišťovat s jakými dalšími problémy je nutné se vypořádat. První a zásadní překážkou je jazyková bariéra, která jim znemožňuje komunikaci s úřady, se školou, s lékaři, najít si odpovídající zaměstnání, vhodné bydlení.

Uherek v knize Migrace potvrzuje již výše uvedené, že závažným problémem v evropských zemích je kvalifikace a uplatnění v kvalifikovaných odvětvích. Imigrantům se nesplní jejich předpoklady, že do Evropy převezou své statusy a kvalifikaci, stejně tak i možnosti know-how podnikat, a tak využit praktické zkušenosti, technické dovednosti, znalosti postupů, strategií nebo specializované techniky. (2016)

I Koldinská píše, že pracovní podmínky občanů třetích států neodpovídají jejich kvalifikaci, jsou zpravidla nižší. Často imigranti bývají ohroženi životem v neadekvátním bydlení, častěji žijí ve čtvrtích se špatnou pověstí. Situace takových osob ve světě a v EU je obecně horší než u vlastních občanů. Aby se situace s rostoucími počty osob v zemi dramaticky nezhoršovala, je potřeba změnit nástroje sociální integrace. Aby mohly nástroje účinné sociální integrace co nejlépe fungovat a tím i

[14] https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women_bb17dc64-en

zamezit sociálnímu vyloučení, je potřeba se zaměřit na oblasti zaměstnání, vzdělání, zdravotní péče, na účast na důchodovém pojištění a na zajištění nástrojů sociální pomoci. „Sociální vyloučení určitých skupin totiž prokazatelně vede k narušení sociální soudržnosti ve společnosti jako celku a tím ohrožuje nejen sociální stabilitu, ale i bezpečí všech občanů." (Koldinská, Scheu, Štefko, 2016: 17)

Sociolog Prokop říká, že více než čtvrtina uprchlíků zůstává na ubytovnách či v hotelech, což integraci ztěžuje. Část ukrajinských dětí se nezapojila do vzdělávání – vypadli z něj hlavně středoškoláci a předškoláci. Pracující rodiče, jazyková bariéra a nedostatek školek nahrávají tomu, že ukrajinské děti se relativně málo učí česky a málo pronikají do dětských kolektivů. Vzhledem k tomu, že rodiče často nemají uznané kvalifikační vzdělání, se mohou snáz napojit na pracovní vykořisťování a podobně. Ukrajinci taky často vykonávají práce na dohody, krátkodobé brigády.

Rovněž se zatím nepovedlo posílit nabídku nájemního bydlení. Vzhledem k tomu, že u nás třeba sto padesát tisíc ukrajinských uprchlíků zůstane déle, je nutné tyto věci začít řešit. Tři ze čtyř uprchlíků, kteří na začátku byli umístěni v ubytovnách, zde zůstali natrvalo. Děti z rodin žijících v nebytovém bydlení se hůře zapojují do školního systému, mají problémy s učením se českému jazyku a jejich začlenění do společnosti je ztížené. Vyloučení z bydlení tak přináší vysoké náklady v oblasti vzdělávání i na trhu práce.

Zhruba čtvrtina rodičů, kteří nedali své děti do školy, uvádí jako důvod nedostatek míst nebo odmítnutí. Situace je ještě horší u mateřských škol. To znamená, že některá města budou na podzim čelit nedostatku kapacit, zatímco velká část Moravy má nevyužité školní prostory.[15]

[15] https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-o-slabinach-integrace-ukrajincu-v-cesku-rozhovor-se-sociologem-danielem-prokopem-40407037

Analýza jednotlivých oblastí integrace organizace Člověk v tísni odhalila, že v procesu včleňování humanitárních migrantů do širší společnosti existuje i řada úskalí a systémových nedostatků. Jedním z problematických témat, které se prolíná prakticky všemi probíranými tématy, od bydlení až po společenskou participaci, je jazyková bariéra. Dotazovaní znovu a znovu v rozhovorech uvádějí, kdy a jak jim neznalost češtiny zkomplikovala život – ať už to bylo při shánění zaměstnání, u lékaře, nebo při pokusech navázat neformální kontakty se sousedy v místě jejich bydliště.

Překážku jazyka se podařilo alespoň částečně obejít, a to skrze napojení na krajanskou komunitu. Nejlépe je tento mechanismus vidět na příkladu hledání zaměstnání, kdy nedostatečná znalost jazyka de facto „nasměruje" migranty do sektorů, ve kterých již mají silné pozice jejich krajané a kde tedy češtinu téměř nebo vůbec nepotřebují. Nabízí se však otázka, zda v takovém případě ekonomická pozitiva převažují nad negativem v podobě oslabené integrace, která již postrádá jazykový rozměr. (Andrle, Heřmanová, 2022)

Uherek tvrdí, že etnicita v prostředí jinakosti se může stát silným sociálním pojítkem a homogenizovat zájmy lidí, kteří by se ve zdrojové zemí nejspíš ani nepotkali. „Komu jinému by měl imigrant věřit než krajanovi" (2016: 56) Významným pojítkem v novém prostředí je krajanská solidarita, z níž se odvíjí řada dalších adaptačních mechanismů, včetně etnicko-ekonomických vazeb.

Nicméně tímto způsobem se může oslabit jazyková integrace migrantů do české společnosti. Nedostatek jazykových dovedností brání migrantům v plném zapojení do společnosti, omezuje jejich sociální kontakty a otevírá dveře sociální izolaci. Například ukrajinští uprchlíci se obávají komunikovat s úřady a využívají možnosti nechat se zastoupit někým z krajanů. Dlouhodobě to může mít negativní dopady na jejich život a ztrátu příležitostí začlenit se do většinové společnosti. Může to být překážkou pro získání legálního zaměstnání, najit si lepší a samostatné bydlení. Může to dokonce vést ke zneužívání závislosti migrantů na agenturách. Drbohlav potvrzuje, že Ukrajinci, kteří v Česku pracují, tráví většinu času v zaměstnání se svými krajany, neumí český

jazyk i přes to, že tady žijí pár let. Jde o migranty, kteří posílají domů remitenci. Po práci jim nezbývá čas na koníčky, zábavu. „Někteří migranti nejsou v pracovním poměru nebo jejich práce byla zprostředkovaná přes klienty a neodpracované dny jim nebyly propláceny jako dny zákonné dovolené.“(Drbohlav, 2015: 112)

Je tedy důležité najít rovnováhu mezi podporou zaměstnávání migrantů ve sférách, které nevyžadují jazykové dovednosti, a poskytnutím dostatečných zdrojů pro jejich jazykovou integraci. To může zahrnovat jazykové kurzy a programy v rámci komunitních center, které by mohly pomoci migrantům zlepšit jejich komunikaci a zvyšovat tak jejich šanci na nalezení lepšího zaměstnání a sociálního začlenění.

Minimálně stejně často zmiňovanou bariérou integrace, jako je ta jazyková, je špatná orientace v českých institucích, pravidlech a zákonech. V zaznamenaných výpovědích, publikovaných neziskovou organizací Člověk v tísni, se nesčetněkrát opakuje frustrace z nedostatku informací – o sociálních benefitech, o možnostech umístění dětí do škol, o uznávání diplomů, o rekvalifikačních kurzech, o zdravotním pojištění a mnoha dalších otázkách.

S výše popsaným tématem dezorientovanosti a pocitu ztracenosti úzce souvisí problém psychického zdraví. I tento motiv se v rozhovorech objevoval opakovaně a někdy v nečekaných souvislostech.[16]

Odborná psychiatrická a psychologická pomoc patří k slabinám zdejšího systému přijímání a integrace uprchlíků. Předkládaná studie tento fakt nejen jednoznačně potvrzuje, ale také naznačuje, jaké kontury by měla mít náprava: klíčovým systémovým nedostatkem je nedostupnost odborné péče v momentě, kdy je jí nejvíc zapotřebí – v první fázi pobytu uprchlíků, tedy těsně po jejich žádosti o udělení ochrany, v době, kdy nemají bydlení, neznají jazyk a cítí se zcela ztracení. Kapacitám

[16]https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1899/file/integrace-z-prvn--ruky_-p-ijet--adaptace-a-za-le-ov-n--v--esku-z-pohledu-uprchl-k-.pdf

vyčleněným pro samotnou péči by v ideálním případě měly odpovídat i kapacity v oblasti tlumočnických služeb. (Andrle, Heřmanová, 2022)

Integraci uprchlíků se věnují i další evropské státy. Podle zprávy Marie Kontos Integrace imigrantek na trhu práce a společnosti,[17] kterou napsala pro projekt FeMiPol, má nevhodně nastavený sociální systém negativní dopad na integraci nových migrantek, které jsou nejvíce závislé na pomoci. Nutnost ekonomické efektivity vede k omezování podpůrných opatření. Menší vládní podpora jazykové a odborné výuky je výsledkem zmenšujícího se sociálního státu. S výjimkou Švédska se migrantkám často nedostává jazykové výuky, kterou potřebují k nalezení práce. V jihoevropských zemích a Polsku, které nevyžadují, aby se noví přistěhovalci učili místní jazyk, existuje ještě omezenější infrastruktura pro jazykové a školicí kurzy.

Vzhledem k menší dostupnosti odborné přípravy a většímu tlaku na hledání práce jsou nezaměstnané migrující ženy v západní a severní Evropě často nuceny nastoupit do nelegálního zaměstnání nebo do zaměstnání pod úrovní jejich vzdělání a odborné kvalifikace. Migrantky očekávají, že bude jejich práce uznávána jako hodnotná a že ony samy budou považovány za rovnocenné členy společnosti. Málokdy kladou důraz na uznání kulturní odlišnosti, na rovnost bez ohledu na příslušnost k etnickým menšinám.[18]

Existují však i další faktory, které mohou bránit jejich integraci. Například bytová politika státu. I přes to, že nabídka byla bohatá, jednalo se spíš o přechodnou dobu, pak již museli uprchlici čelit nedostatku dostupných ubytovacích kapacit stejně jako majoritní společnost. Projev veřejné podpory pro lidi prchající před válkou na Ukrajině, která začala v únoru 2022, byl součástí nouzové reakce v mnoha evropských zemích, zejména v těch, které již čelí nedostatku bytů a mají přetíženou přijímací

[17] https://www.migrationpolicy.org/article/between-integration-and-exclusion-migrant-women-european-labor-markets

[18] https://www.migrationpolicy.org/article/between-integration-and-exclusion-migrant-women-european-labor-markets

infrastrukturu. Hostingové iniciativy, jejichž prostřednictvím mohou soukromé osoby nabízet prostor ve svých domovech nebo jiných soukromých nemovitostech, byly zavedeny rychle, dostatečně flexibilně, aby reagovaly na měnící se potřeby, a zapojily přijímající komunity přímo do vítání nově příchozích. Mnozí se však také potýkali s problémy, včetně problémů týkajících se ochrany zranitelných jedinců, syndromu vyhoření hostitele a dlouhodobého plánování. [19]

Na podobné problémy narazila i Česká republika. Na konci roku 2023 na základě analytických a výzkumných poznatků, stejně jako poznatků poskytovatelů přímé podpory držitelům DO upozornila zmocněnkyně vlády pro lidská práva na možné ohrožení základních práv uprchlíků.

Rizikem pro integraci je segregace držitelů DO, kteří zůstávají příliš dlouhou dobu ve státním humanitárním ubytování, které je primárně určeno jako nouzové a přechodné. Abychom předešli vzniku sociálně vyloučených lokalit, měli bychom zabránit vyšší koncentraci držitelů DO v oblastech s cenově dostupným bydlením. Dvě třetiny držitelů DO se nachází pod hranicí příjmové chudoby, ale nedosáhnou na humanitární dávky. Současné nastavení podpory je demotivační a zvyšuje riziko přesunu do šedé ekonomiky, což vede k horší sociální ochraně a zvyšuje riziko vykořisťování. Vysoce riziková je situace mladistvých a mladých dospělých, kteří nejsou zapojeni do vzdělávání.

Ukázalo se, že je potřebná nejen hmotná, ale i psychická podpora, chybí kapacity k podpoře psychosociálního zdraví ve spojitosti s válečnou a migrační zkušeností. Držitelé DO nemají dostatek informací k uplatňování svých práv a čelí vzrůstajícímu napětí, které vzniká mezi různými skupinami obyvatel šířením dezinformací.

[19] https://www.migrationpolicy.org/research/ukraine-hosting-refugee-sponsorship

„Výše uvedené hrozby mohou ve svém důsledku vést k prohloubení materiální i psychické deprivace držitelů DO, mohou přispět k prohlubování sociálních rizik a ke zvýšení společenského i bezpečnostního napětí.“[20]

Opětovný návrat na Ukrajinu

Velká vlna uprchlíků, kteří přijeli do zemí EU, způsobila i větší vlnu protiproudu zpět na Ukrajinu. Poté, co se zkusili usadit v hostitelské zemi, ale nepodařilo se jim najít zaměstnání, děti se nedokázaly integrovat ve škole, se rozhodli vrátit zpět nebo se pokusili jít dál do jiné země. Opuštění vlastní země s sebou nese nesmírné ztráty, které je možné přirovnat ke ztrátě blízké osoby. Člověk se často musí vzdát kulturních zvyklostí, historie, domácí kuchyně, národní hudby, a dokonce i svého jazyka. (Dvořáková a kol., 2007)

Pull faktor v České republice byla dostatečná nabídka ubytování, které uprchlíci dostali zdarma. Po příjezdu si mohli hned vyřídit humanitární dávky, zdravotní pojištění a zapsat děti do školy, školky. Poté, co uprchlíci zjistili, že tady budou muset zůstat déle, než předpokládali, zapůsobil push faktor. Dětem se stýskalo po domově, rodině, obzvlášť matky s dětmi měly potíže se uživit, i když si našly zaměstnání, po zpřísnění podmínek HUD a vyřazení z ubytování zdarma, protože nesplňovaly podmínky o zranitelných osobách.

Dle Kinga se lidí vrací zpět domů, protože to plánovali od začátku, některé dohnala zodpovědnost za rodinu, povinnost pečovat o zestárlé, nemocné rodiče. Také zpětná vazba může být motivovaná negativními faktory, se kterými se setkají v zahraničí jako například rasismus, nezaměstnanost a podobně. (2008: 9)

Poté, co se někteří uprchlíci vrátili zpět na Ukrajinu, opět zvažují cestu zpět, jsou zmatení, neví, co mají dělat. Na jednu stranu chtějí žít doma, a na druhou se opět bojí

[20] https://www.mvcr.cz/clanek/narodni-dotacni-titul-cizinci.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D

o život svých dětí, nechtějí, aby vyrůstaly s neustále znějícími sirénami, ve strachu o život.

Empirická část

Statistika a institucionální rámec migrace z Ukrajiny

EU musela rychle reagovat na miliony uprchlíků, kteří denně prchali z Ukrajiny. Byl schválen nový typ pobytu pro cizince, který je označován jako dočasná ochrana.[21] Ta byla udělována cizincům ihned bez dlouhého posuzování, jako je to u azylových systémů EU.

Tento proud uprchlíků se rozložil do řady evropských zemí. K 5. prosinci 2023 bylo registrováno v Německu 1 194 900 osob, Polsku 958 655 osob, Česku 357 960 osob. Celkem do EU uteklo před válečným konfliktem 5 935 000 uprchlíků, celosvětově bylo zaznamenáno 6 338 600 osob k 28. 12. 2023.[22]

„V březnu 2022 aktivovala EU směrnici o dočasné ochraně, což je krizový mechanismus EU, který se používá za mimořádných okolností v případě hromadného přílivu osob s cílem poskytnout okamžitou a kolektivní ochranu vysídleným osobám, zmírnit tlak na vnitrostátní azylové systémy zemí EU.“[23]

Velký příliv uprchlíků způsobil totální kolaps na úřadech, kdy pracovnici ÚP nebyli schopni pochopit, co od nich uprchlíci potřebují. Jazyková bariéra byla a je dodnes velkou překážkou jednání s úřady. Mladší generace se dokázala domluvit aspoň anglicky, ale starší ročníky dodnes potřebují pomoci s tlumočením. Hojně se využívaly možnosti online překladů. Oceňuji bleskové spuštění online portálu pro Ukrajince od Ministerstva vnitra ČR frs.gov.cz/docasna-ochrana a online aplikaci od MPSV www.mpsv.cz/humanitarni-davka v ukrajinštině davkyuk.mpsv.cz/uk/jazyk.

[21] https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-65#f7372443
[22] https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine#category-3-484821

[23] https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/ukraine-refugees-eu/

Od počátku konfliktu na Ukrajině tvoří většinu příchozích uprchlíků ženy a děti, což představuje velkou výzvu pro hostitelské země. Současné ukrajinské uprchlice těží z některých příznivých podmínek, jako je okamžitý přístup k zaměstnání, zdravotnímu pojištění. Tyto faktory mohou přispět ke snazší socioekonomické integraci ve srovnání s ostatními migranty.

Následující tabulka ukazuje počet uprchlíků z Ukrajiny v zemích OECD, jejich absolutní počty, přepočet na tisíc obyvatel v dubnu 2023. Pro Českou republiku tedy vidíme, že uprchlíků je téměř 500 000, což znamená 48 uprchlíků na 1 000 obyvatel.

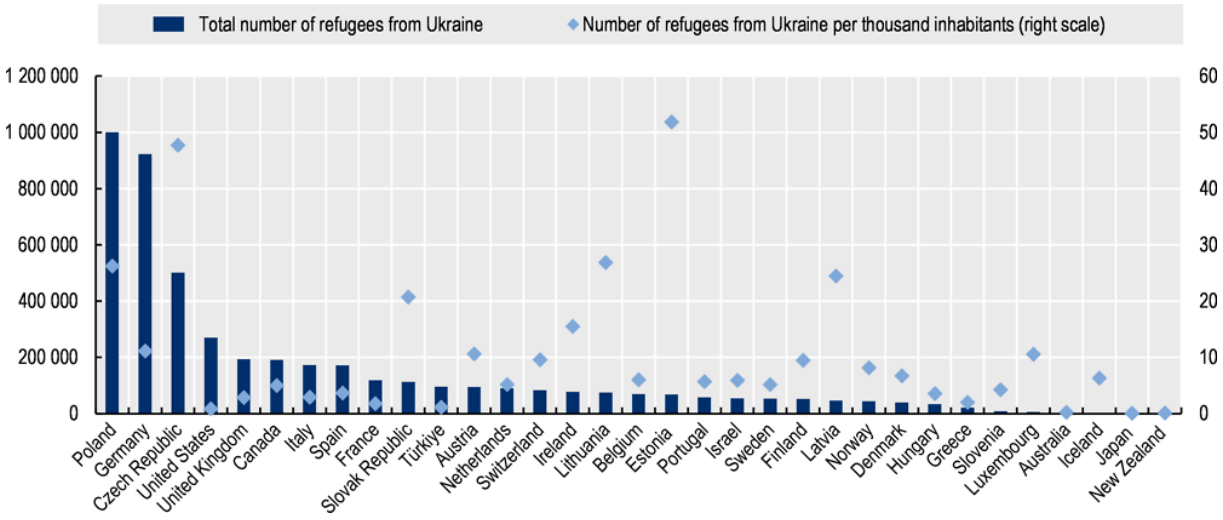

Údaje v grafu odrážejí celkový počet registrací k dočasné ochraně v EU nebo celkový počet příchozích Ukrajinců od 24. února 2022 do zemí mimo EU k dubnu 2023.

Jedním z charakteristických rysů přílivu uprchlíků z Ukrajiny je neobvyklé rozdělení podle pohlaví. Všeobecná mobilizace zabránila většině mužů ve věku 18 až 60 let opustit zemi, a proto příliv uprchlíků z Ukrajiny tvoří především ženy, děti a v menší míře starší lidé. Prakticky ve všech hostitelských zemích tvoří nejméně 70 % dospělých ukrajinských uprchlíků ženy. V některých zemích jsou čísla ještě vyšší. Například

v Itálii, Polsku, Estonsku a Spojeném království přesahuje podíl žen mezi dospělými 80 %.[24]

V souvislosti s ukrajinskou uprchlickou krizí mnoho žen prchá s rodinnými příslušníky, zejména dětmi. Z dostupných údajů z hostitelských zemí vyplývá, že v průměru více než třetinu ukrajinských uprchlíků tvoří nezletilí a přibližně 4–6 % je ve věku 65 a více let. Různé průzkumy nabízejí některé další pohledy na tuto problematiku. Mezi respondenty průzkumu SAM-UKR devět z deseti cestovalo s rodinnými příslušníky (86 %), včetně 38 %, kteří cestovali pouze s dětmi, a 30 % se závislými dospělými. Průzkum UNHCR provedený v šesti zemích sousedících s Ukrajinou, který proběhl mezi květnem a červnem, zjistil, že více než 70 % respondentů opustilo Ukrajinu v doprovodu dalších osob (zejména nejbližší rodiny).[25]

Statistické údaje o uprchlících v Olomouckém kraji

Do Olomouckého kraje se v průběhu 1. až 3. čtvrtletí 2023 přistěhovalo a úředně přihlásilo 7 687 obyvatel (tj. 16,3 osob na 1 000 obyvatel). Mezi přistěhovalými mírně převažovaly ženy (53,0 %). Absolutně nejvíce obyvatel se z ostatních okresů a z ciziny přistěhovalo do okresu Olomouc (3 804 osob). Nejméně obyvatel se přistěhovalo do okresu Jeseník (553 osob). V relativním pohledu byl nejvyšší počet přistěhovalých v okrese Přerov (22,5 osob na 1 000 obyvatel), naopak relativně nejméně osob se přistěhovalo do okresu Šumperk (17,9 osob na 1 000 obyvatel). Obec svého trvalého bydliště na území Olomouckého kraje změnilo od ledna do září celkem 8 371 obyvatel.[26]

[24] https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women_bb17dc64-en

[25] https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women_bb17dc64-en

[26] https://www.czso.cz/csu/xm/demograficky-vyvoj-v-olomouckem-kraji-v-1-az-3-ctvrtleti-2023

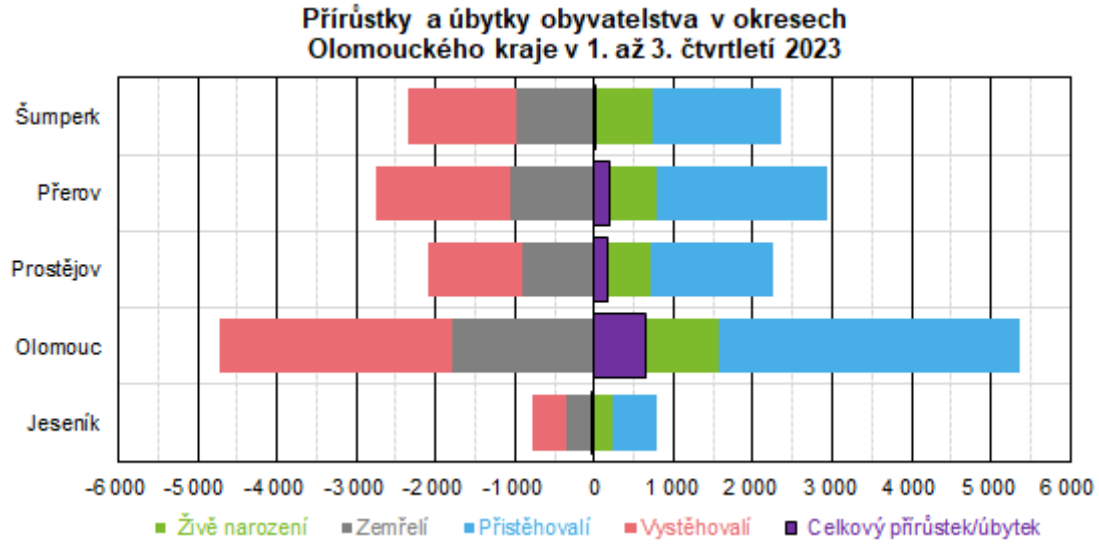

Podle předběžných údajů zveřejněných Ředitelstvím služby cizinecké policie žilo na konci roku 2022 v Olomouckém kraji 28 643 cizinců. Meziročně se počet cizinců více než zdvojnásobil (o 108,2 % více). Počty cizinců byly výrazně ovlivněny válečným konfliktem na Ukrajině.

Poprvé v historii Olomouckého kraje počet žen mezi cizinci převýšil počet mužů, hlavně díky vyššímu počtu žen se státním občanstvím Ukrajiny. Podíl žen na celkovém počtu cizinců v kraji dosáhl hodnoty 52,0 %.[27] Otázku pohlaví jsem taky zahrnula do dotazníku.

Metodologie výzkumu

V této práci se zaměřuji na zjištění barier integrace. Cílem je zjistit, ve které oblasti pociťují ukrajinští váleční uprchlíci největší problémy. Konkrétně se moje práce bude zabývat problematikou integrace uprchlíků do české společnosti v Olomouckém kraji, šetření proběhne formou dotazníku. Výhodou dotazníku, jenž je metodou

[27] https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/Analyza_situace_uprchliku_CENSUS_14072022.pdf/1650e3f6-8c1f-a2af-5f3a-b1acdb0bd0ee

kvantitativního výzkumu, je jednoznačnost formulace otázek a možnost šíření mezi potenciální respondenty online formou.

Protože koncept transnacionální migrace od C. Szaló (2007) poukazuje na skutečnost, že přistěhovalci a jejich potomci udržují vazby se svým původním domovem a současně se snaží začlenit do přijímající společnosti, chci prostřednictvím dotazníku zjistit, nakolik ovlivňuje širší rodina na Ukrajině integraci uprchlíků v Olomouckém kraji.

Výzkumný cíl a výzkumná otázka

V této práci použiji deskriptivní výzkum, budu mapovat a popisovat bariéry, které brání integraci ukrajinských uprchlíků v Olomouckém kraji.

Při stanovování cíle výzkumu dle Hricové a kol. (2023) je potřeba si pokládat otázky, jaký přínos může výzkum mít. Cíl výzkumu by měl reflektovat náš výzkumný problém. Hricová rozlišuje tři typy výzkumných problémů: deskriptivní (popisné), relační (vztahové) a kauzální. Cílem výzkumu je „poznání nějaké skutečnosti pro případnou nápravu nebo její řešení." (Hricová, 2023: 16)

Mým cílem je tedy zjistit, na jaké překážky narážejí uprchlíci z Ukrajiny v České republice. Výzkum může mít do budoucna vliv na lepší podmínky integrace ukrajinských uprchlíků nejen v Olomouckém kraji, bude podkladem pro práci sociálních pracovníků, aby lépe pochopili, s čím konkrétně mohou klientům pomoci. Bylo by zajímavé po několika letech zopakovat šetření integrace uprchlíků, postupem času se totiž můžou změnit jejich priority, jak se bude vylepšovat jejich znalost českého jazyka.

Výzkumné otázky dle Hricové slouží ke konceptualizaci cíle, který zužují. Otázkou vyjadřujeme, co chceme o zkoumaném jevu zjistit a na co přesně se ve výzkumu zaměřit. (2023) Vzhledem k mé práci s uprchlíky mě zajímá, v jaké oblasti jsou největší problémy při integraci do české společnosti v Olomouckém kraji.

Hypotézy byly stanoveny na základě odborné literatury, předchozích publikovaných průzkumů a zpráv organizací, které s uprchlíky pracují. Využila jsem i výsledky šetření jiných organizací a rozhodla jsem se je buď vyvrátit, nebo potvrdit mým výzkumem provedeným v Olomouckém kraji.

Hypotéza:

1. Lépe se integrují úplné rodiny (otec, matka, děti, prarodiče).

2. Pokud uprchlíci mají děti školou povinné, nebo na SŠ a daří se jim, tak i rodiče budou mít větší motivaci k úspěšné adaptaci v ČR.

3. Diaspora má vliv na hladký průběh adaptace uprchlíků.

Výzkumná metoda

Za výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník. Zvažovala jsem i rozhovor. Vzhledem k tomu, že pracuji s uprchlíky, bála jsem se, že výsledky by nebyly úplně validní. Mohla bych jim „napovídat", s čím mají problémy, protože vím, s jakými zakázkami klientů se nejčastěji setkávám. Dotazník mi připadá vhodný svojí anonymitou, dotazovaní mě neznají, nesetkáme se, mají možnost odpovědět jakkoliv.

Dotazník bude v trojjazyčné verzi – v češtině, v ukrajinštině a ruštině a můžu ho šířit na sociálních sítích. Shromážděná data budu statisticky vyhodnocovat a graficky zpracovávat.

Sběr dat

Výzkumným vzorkem této práce jsou uprchlíci, kteří se trvale zdržují v Olomouckém kraji.

Data budu sbírat online, přes sociální sítě, mailem, požádám kolegy, kteří pracuji s uprchlíky, aby jim přeposlali dotazník, který respondenti anonymně vyplní.

V prvním kroku jsem nechala vyplnit zkušební dotazník své kolegy-uprchlíky a jejich rodinné příslušníky. Díky tomu jsem mohla zapracovat několik připomínek. Otázky jsem psala genderově neutrální, ale i tak mě kolega upozornil, že pár otázek bylo jen

v ženském rodě. Dále mi bylo připomenuto, že některé výrazy se již v ukrajinštině neříkají, a i přes to, že jsem měla oficiální překlad, podle těchto prvních respondentů bylo vyznění vět „spíš socialistické“. Musela jsem celou otázku úplně přeformulovat vzhledem k tomu, že je to nyní pro Ukrajince citlivé téma. Původně jsem měla všechny otázky nepovinné, ale viděla jsem, že ne všichni respondenti odpověděli. Zjištěné informace se tedy jevily kusé, proto jsem nechala jen 2 otázky o dětech jako nepovinné, ostatní již museli odpovědět.

V průběhu šetření jsem přišla na to, že další nevýhodou dotazníků je i to, že se již nemůže upravovat, měnit dotazník. Taky online distribuce dotazníků má své mezery, například lidé, kteří nejsou aktivní na sociálních sítích a nemají známé, kteří jim přepošlou dotazník, jej logicky nemůžou vyplnit. Také řada lidí staršího věku nemá moc možností odpovědět na dotazníky online, tím se nezáměrně zužuje výzkumný vzorek. Ze zkušenosti v terénu vím, že si senioři často neumí podat žádost o humanitární dávku, protože nerozumí online aplikacím v telefonu, pomáhají jim s tím pracovníci neziskovek. Proto i počet získaných odpovědí uprchlíků-seniorů nebude odpovídat procentuálnímu zastoupení těchto osob ubytovaných v Olomouckém kraji.

Nemile mě překvapil nízký počet vyplněných dotazníků, počítala jsem s větším počtem. Můj záměr byl získat alespoň 100 respondentů, ale nakonec jsem získala jen 63 plně vyplněných formulářů. Zvažovala jsem dodatečně i oslovení svých klientů, se kterými spolupracuji, ale nakonec jsem to neudělala. Vzhledem k tomu, že dotazník obsahuje otázku zaměřenou na pomoc neziskových či jiných organizací, nechtěla jsem je ovlivnit při vyplnění dotazníku. I tak se mi stalo, že někteří respondenti jmenovitě napsali mé kolegyně, že jim pomáhaly po příjezdu do ČR, nepochopili, že i ony pracují v neziskové organizaci. Pro uprchlíky jsou neziskové organizace neznámé služby, na Ukrajině většina z nich nikdy podobné služby nevyužila.

Zpracování dat

K vytvoření dotazníků jsem použila formulář google forms, pomocí něhož jsem vytvořila dotazník s 24 otázkami. Všechny byly uzavřené pro jednodušší zpracování odpovědí, ale s možností odpovědi „jiná“, čehož respondenti využili k odpovědím, které byly pro mě docela překvapivé.

Graf č. 1: Kolík je Vám let?

Na otázku ohledně věku uvedla více něž třetina, že spadá do kategorie 31-40 let, 27 % je ve věku 41-50, jsou to lidé v produktivním věku.

Graf č. 2: Pohlaví

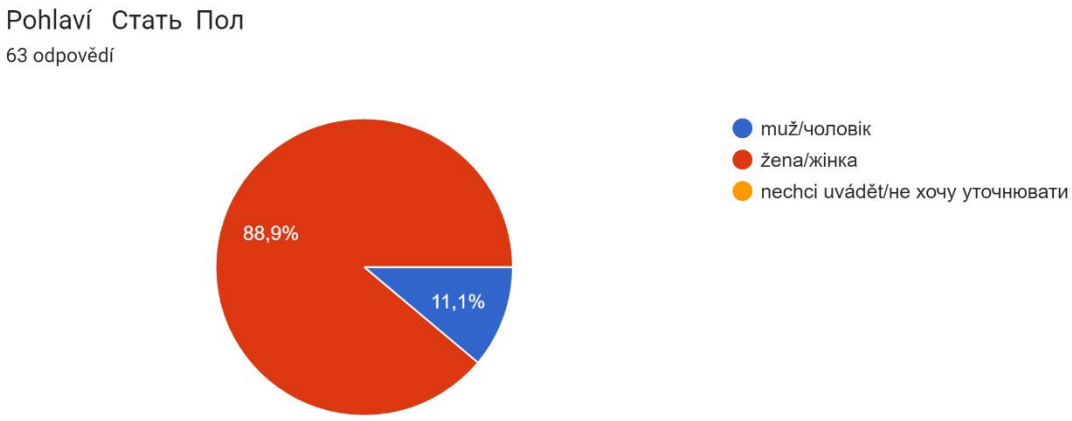

88,9 % respondentů uvedlo ženské pohlaví, čímž se potvrdil předpoklad, že do České republiky přijelo výrazně více žen než mužů, kterých se zapojilo 11,1 %. Vyjádřeno v číslech ze 63 respondentů bylo pouze 5 mužů.

Graf č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosazené vzdělání?

Nejvyšší dosažené vzdělání s vysokou školou uvádí 69,8 % dotázaných, 25,4 % střední školu. Odpovědi mohou být ovlivněny i tím, že ne všichni uprchlíci umí vyplňovat dotazník online, je tedy možné, že lidé s nižším vzděláním dotazník vůbec nevyplňovali.

Graf č. 4: Rodinný stav

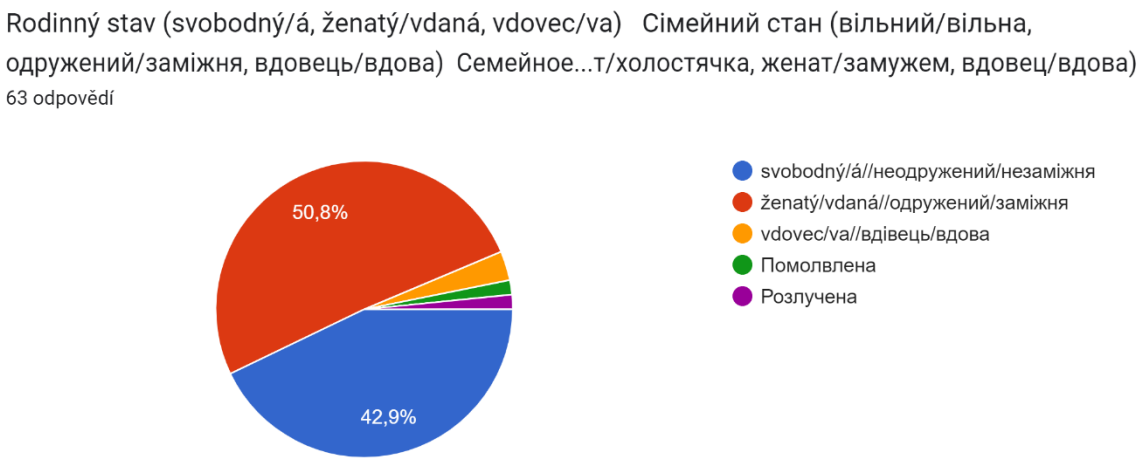

Na otázku ohledně rodinného stavu odpovědělo 50,8 % respondentů, že jsou vdané, případně ženatí, 42,9 % svobodná/ý, malá část uvedla vdovec/va, rozvedeni, zasnoubeni. V souvislosti s touto odpovědí je zajímavé, jak odpověděli na otázku ohledně plánovaného návratu na Ukrajinu.

Graf č. 5: Měli jste někoho známého v ČR před tím, než jste přicestovali sem?

Nadpoloviční množství respondentů mělo v České republice někoho známého, 44,4 % neznalo před příjezdem nikoho. Zde se nabízí otázka případné pomoci po příjezdu do ČR, zda jim známí pomáhali i finančně, nebo jen třeba domluvili ubytování. Polovina

z dotázaných uvedla, že i přes to, že tady měli známé, tak si ubytování hledali sami, nebo přes KACPU.

Graf č. 6: Plánujete návrat na Ukrajinu?

Poměrně překvapivá je odpověď na otázku ohledně plánovaného návratu, kdy 49,2 % respondentů uvedlo, že s návratem nepočítá. 27 % ještě neví a 22,2 % plánuje návrat zpět. Tento výsledek může být ovlivněn délkou konfliktu, dá se předpokládat, že krátce po příjezdu do ČR byly jejich plány jiné, což je pochopitelně těžko prokazatelné.

Graf č. 7: Pokud se plánujete vrátit na Ukrajinu, jaké důvody převládají?

V této odpovědi se potvrdilo, že 49,1 % dotázaných neplánuje návrat na Ukrajinu. 25,5 % respondentů plánuje návrat kvůli rodině na Ukrajině, tyto odpovědi odpovídají teorii transnacionální migrace, se kterou pracuje Szaló. Zbývající respondenti plánují návrat kvůli vlastnímu bydlení, lepší práci, vzdělávání děti v ukrajinské škole.

Graf č. 8: Přijel/a jste sám/a, anebo s rodinou?

Většina uprchlíků, tedy 66,7 % uvádí, že přijela do České republiky s rodinou. 23 % dotázaných přijelo samo. Zbytek s části rodiny, nebo jen s jedním dítětem. Z těchto odpovědí není zřejmé, zda se jedná o jedináčka, nebo zda zůstali starší sourozenci na Ukrajině. Je možné, že respondenti pochopili odpověď s rodinou jinak, než ji chápeme my. Dalo by se předpokládat, že při odpovědi příjezdu s manželem půjde o manželský pár bez dětí, tedy vyššího věku, ale protože ženy uváděly pouze svůj věk, nikoli manželův, nedá se to prokázat.

Nepodařilo se mi potvrdit hypotézu č. 1, že se lépe integrují úplné rodiny (otec, matka, děti, prarodiče). Nepoložila jsem doplňující otázky, a nevím jakou rodinu mysleli respondenti, zda úplnou nebo jen část. Kdyby se chtěl touto otázkou někdo v budoucnu zabývat, bylo by vhodné nabídnout konkrétnější možnosti výběru, protože nevíme, zda byla myšlena jádrová rodina, tedy rodiče a děti, nebo rozšířená včetně prarodičů.

Graf č. 9: Pokud máte dětí a chodí do školky/školy, líbí se jim tam?

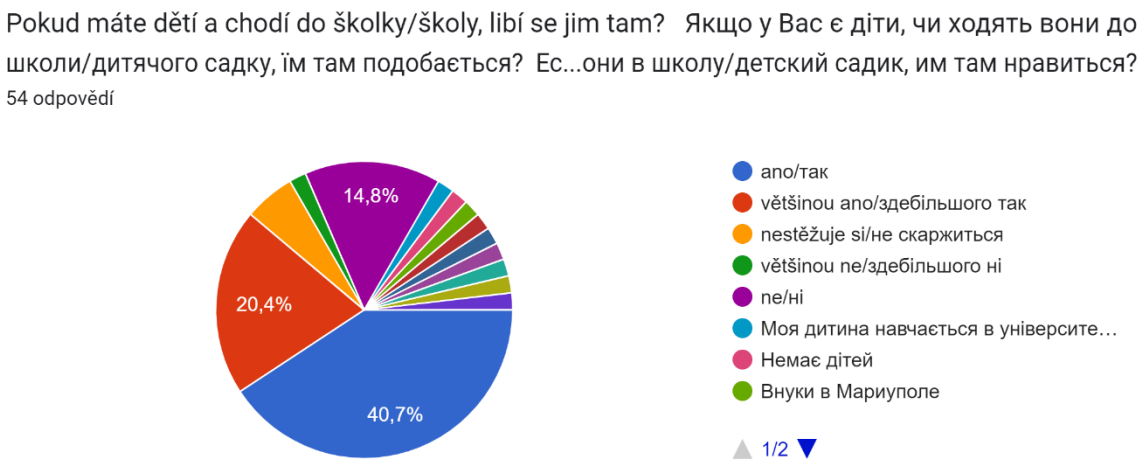

1 otázka zaměřená na pocity dětí ve školských zařízeních přinesla zjištění, že 40,7 % se ve škole líbí, 20,4 % uvádí, že se jim tam většinou líbí, nebo si nestěžují 5,6 %. Naopak téměř 15 % dětí není ve škole vůbec spokojeno a jejich rodiče plánují vrátit se zpět na Ukrajinu.

Tímto jsem potvrdila svoji hypotézu č. 2, že pokud uprchlíci mají děti školou povinné, nebo na SŠ a daří se jim, tak i rodiče budou mít větší motivaci k úspěšné adaptaci v ČR.

Graf č. 10: Mají Vaše děti přátele mezi Čechy?

Děti respondentů mají přátele mezi majoritou ve 40 %, 20 % má české kamarády jen ve škole. Víc než 30 % dětí uvádí, že nemají žádné kamarády mezi Čechy. Zajímavá je spojitost s odpověďmi ohledně toho, zda rodiče plánují návrat na Ukrajinu. Většina těch, kteří návrat plánují, uvádí, že jejich děti tady nemají kamarády. Pro každého rodiče je důležité, zda jsou děti šťastné a zda tady chtějí zůstat.

Graf č. 11: Máte zajištěné bydlení?

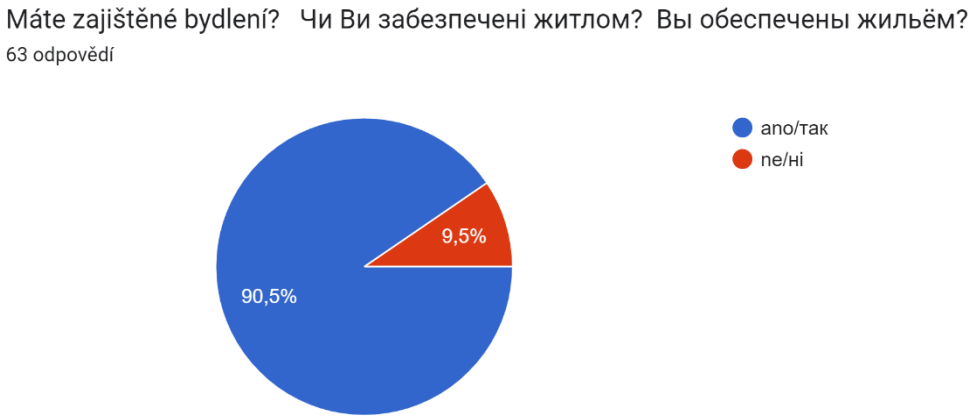

Z dotazníku vyplynulo, že většina respondentů nemá problém s ubytováním, jen necelých 10 % odpovědělo, že nemá zajištěné bydlení, počet odpovídá lidem, kteří bydlí v nouzovém ubytování a nejspíš se obávají zrušení nouzového ubytování od září 2024.

Graf č. 12: Bydlíte v sociálním ubytování, nebo si platíte soukromé ubytování?

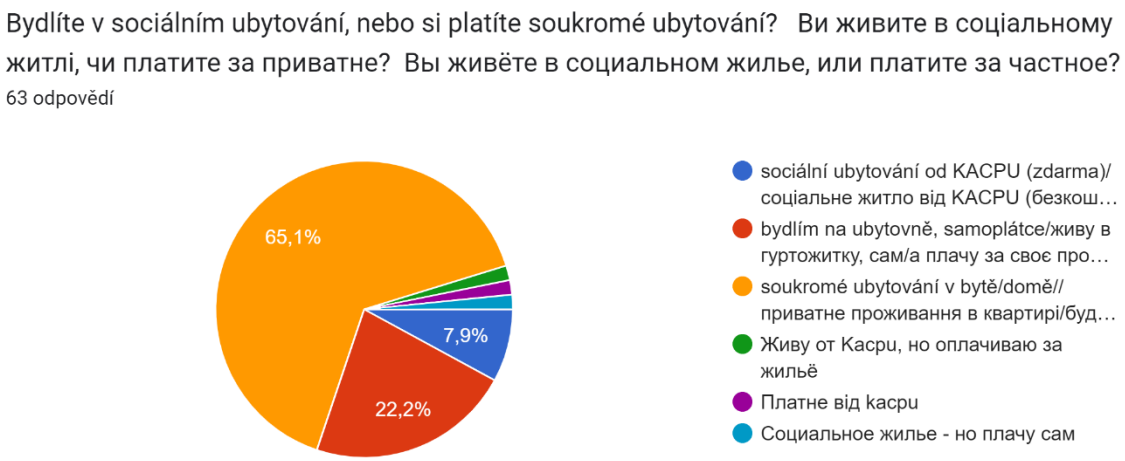

Při specifikaci bydlení uvedlo 7,9 % respondentů sociální ubytování zdarma od KACPU, zbytek respondentů si ubytování platí sám, 65,1 % bydlí v soukromém ubytování a 22,2 % na ubytovně jako samoplátce. Většina dotázaných, kteří si za ubytování platí sami, uvedla, že mají zaměstnání.

Graf č. 13: Kdo Vám pomohl s hledáním ubytování?

Na otázku ohledně pomoci při hledání ubytování se odpovědi rozdělily přibližně na třetiny, více než třetina hledala sama (nikdo nám nepomáhal), třetině pomáhali přátelé a známí. Další třetině zajistilo ubytování KACPU. Všichni mají zajištěné ubytování,

otázkou je, jak se změní situace poté, co bude v září zrušeno nouzové ubytování pro uprchlíky.

Graf č. 14: Podařilo se Vám najít zaměstnání?

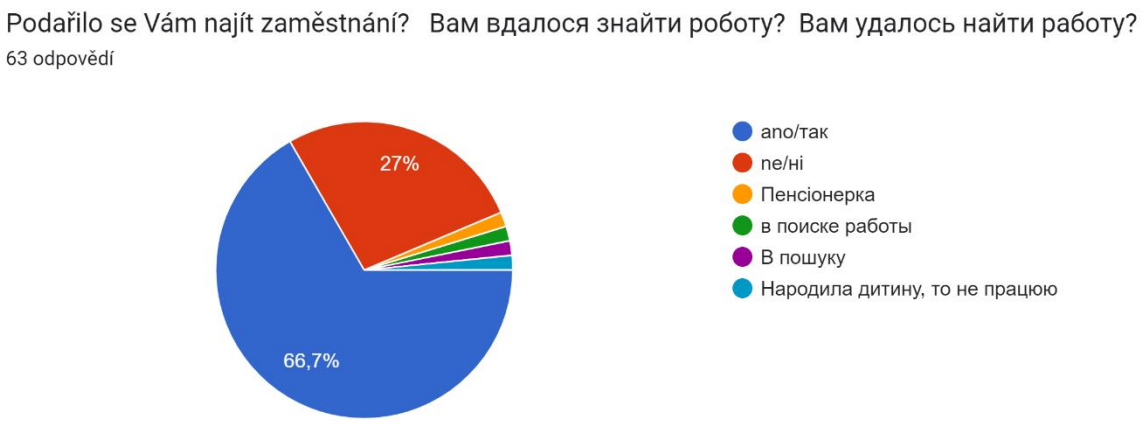

S hledáním zaměstnání bylo úspěšných 66,7 % respondentů, 27 % práci nenašlo. Z této odpovědi bohužel nezjistíme, zda si práci hledají, nebo zda jim v hledání zaměstnání brání pečovatelské povinnosti ve vztahu k dětem nebo k rodičům. Většina z těch, co si práci našli, uvedla, že umí český jazyk dobře, nebo se domluví v případě potřeby.

Graf č. 15: Podařilo se Vám najít práci ve svém oboru?

Většina respondentů, celých 81 % uvádí, že se jim nepodařilo najít práci odpovídající jejich kvalifikaci, jen 12,7 % si našlo práci ve svém oboru. Může to souviset s uvedeným

vysokoškolským vzděláním, které si musí nechat nostrifikovat, navíc jim často brání jazyková bariéra, jež má v odborném zaměstnání podstatnější vliv než v práci nekvalifikované.

Graf č. 16: Víte o možnosti rekvalifikačních kurzů zdarma na ÚP?

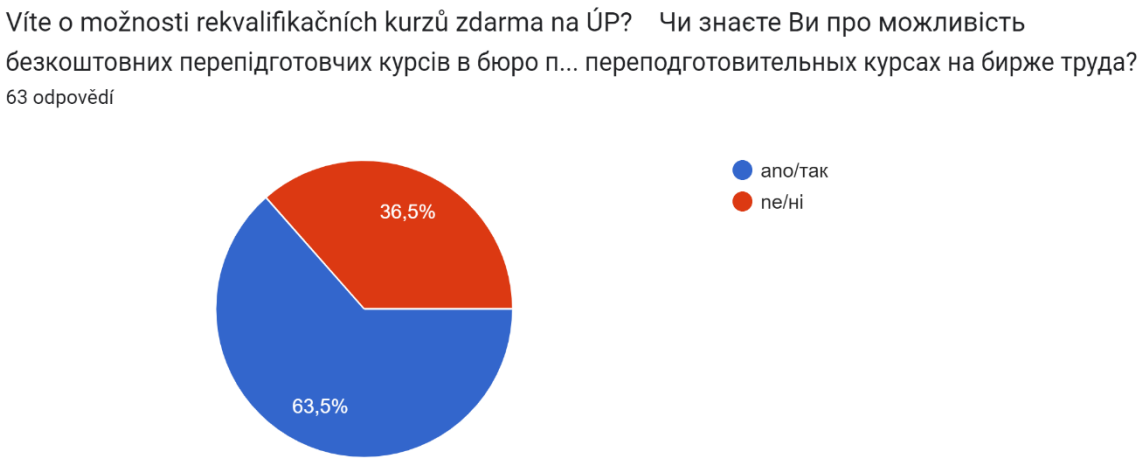

Na otázku ohledně rekvalifikačních kurzů odpovědělo 63,5 % respondentů, že o nabídce vědí. Kdyby se tímto tématem někdo dále zabýval, doporučila bych navázat otázkou, zda tyto kurzy využili. Z vlastní zkušenosti vím, že většina klientů využívá pouze kurzy češtiny.

Graf č. 17: Dokážete se finančně zabezpečit?

Tři čtvrtiny respondentů odpověděly na otázku, zda se dokážou finančně zabezpečit, kladně, ale téměř 48 % uvádí, že jim finance stačí jen na nezbytně nutné náklady. 24 % se nedokáže finančně zabezpečit.

Graf č. 18: Domluvíte se česky?

S jazykovou bariérou se tři čtvrtiny respondentů vyrovnávají aspoň na úrovni základní komunikace dobře, z toho 28,6 % uvádí, že se česky domluví dobře. Všichni respondenti, kteří umí dobře česky, uvedli, že se jim podařilo najít zaměstnaní. I většina těch, kteří zvládnou jen základní komunikaci, si dokázala najít zaměstnání.

Graf č. 19: Jak hodnotíte podporu státu po příjezdu do ČR?

Všichni respondenti po příjezdu do České republiky využili podporu státu, téměř dvě třetiny uvádějí, že podpora byla dostatečná a vstřícná. Negativní odpověď se vyskytla pouze jednou.

Graf č. 20: Jste spokojen/a v ČR?

Většina respondentů je v České republice spokojená, dvě třetiny úplně, 28,6 % s výhradami. Jen malé množství odpovědí bylo negativní, pokud se podíváme na jejich konkretizaci, říkají, že je tady všechno cizí, těžko si tady zvykají. Dá se předpokládat, že uvedená spokojenost ovlivňuje plány ohledně návratu zpět na Ukrajinu.

Graf č. 21: Co se Vám v ČR nejvíc líbí? Můžete zvolit více možností.

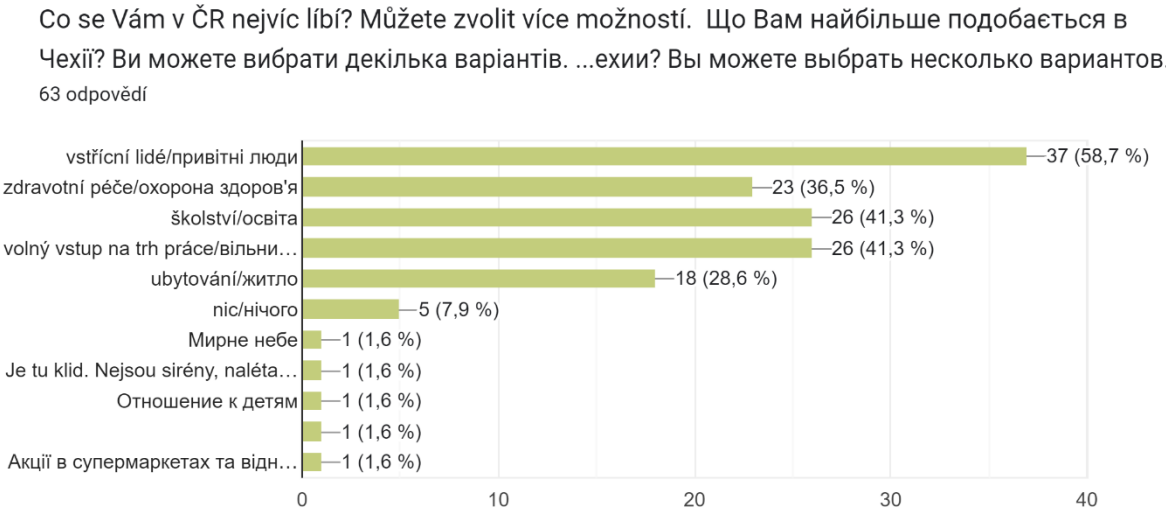

V ČR se uprchlíkům nejvíc líbí vstřícní lidé, školství, volný vstup na trh práce, zdravotní péče, ubytování. „Je tu klid. Nejsou sirény, nalétají rakety a šahédy.“ (doslovná citace jednoho z respondentů). I takové odpovědi byly zahrnuty v možnosti jiné odpovědi a my vidíme, že pro respondenty jsou tyto pro nás samozřejmé věci nejdůležitější.

Graf č. 22: Jste spokojen/á se zajištěním zdravotní péče?

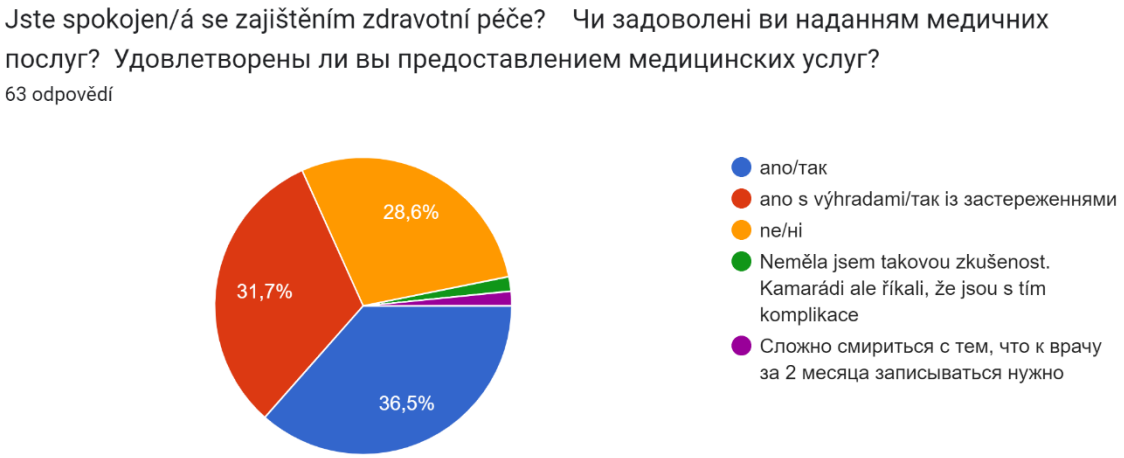

36,5 % respondentů je spokojeno se zajištěním zdravotní péče, 31,7 % s výhradami, 28,6 % není spokojeno. Jeden z respondentů vysvětluje svoji nespokojenost, protože se těžko smiřuje s tím, že se k lékaři musí objednávat 2 měsíce předem.

Graf č. 23: Co v ČR nejvíce postrádáte? Můžete zvolit více možností.

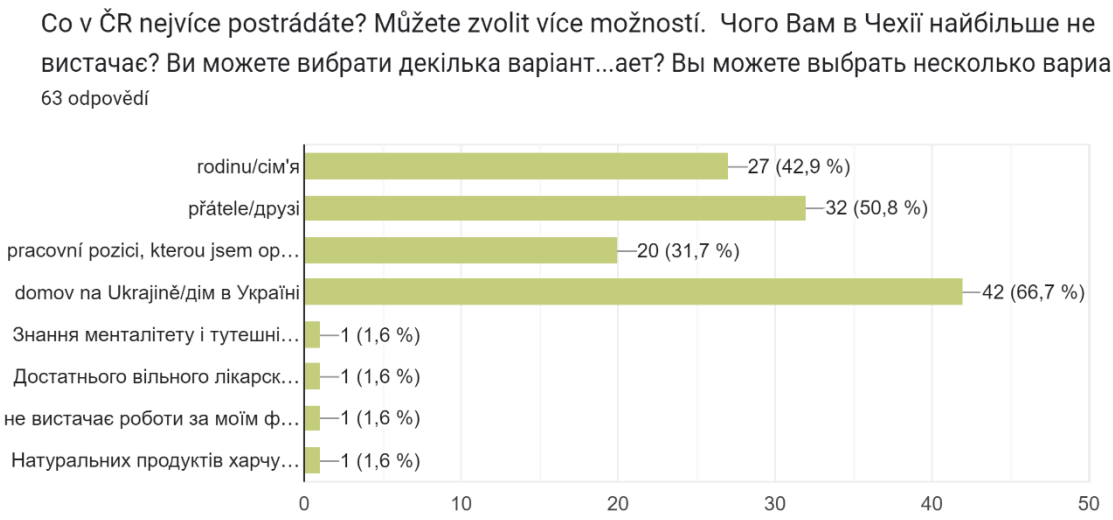

Nejvíce uprchlíci postrádají v ČR domov na Ukrajině 66,7 %, pak přátele 50,8 %, rodinu 42,9 % a pracovní pozici, kterou museli opustit 31,7 %.

Dále se stejným počtem odpovědí postrádají dostatek volného lékařského personálu, vadí jim, že neznají mentalitu a pravidla v Česku, chybí jim zaměstnání podle jejich kvalifikace. Zajímavá byla odpověď, že postrádají „Натуральних продуктів харчування: домашнього (фермерського) молока, творогу, сметани, м'яса, овочів та фруктів, різних круп (пшенична, кукурудзяна)“ Přírodní potraviny: domácí (farmářské) mléko, tvaroh, zakysaná smetana, maso, zelenina a ovoce, různé obilovinové kaše (pšeničné, kukuřičné). Na Ukrajině se takové produkty běžně prodávají na tržnici, tady jen na místech k tomu určených a není tady takový výběr přímo od farmářů.

Graf č. 24: Využíváte možnosti setkávání s krajany v ČR?

Téměř tři čtvrtiny dotázaných využívá možnosti setkávat se s krajany, z toho 20,6 % se s nimi setkává pravidelně, 52,4 % občas. Odpovědí potvrzuji hypotézu, že se lépe adaptují uprchlíci, kteří udržují vztahy s místní diasporou, mají práci a neplánují návrat na Ukrajinu.

Hypotéza č. 3, že diaspora má vliv na hladký průběh adaptace uprchlíků se zčásti potvrdila, většina z těch, kteří žádné možnosti setkávání nevyužívají, neplánuje tady zůstat, děti tady nemají kamarády.

Diskuse

Výsledek svého výzkumu chci porovnat s PAQ Research[28], který také zkoumá situaci ukrajinských uprchlíků v listopadu 2023. Porovnám, zda se shodují největší překážky uváděné uprchlíky. Sbírat dotazníky bylo těžké, ale i když výsledky nejsou reprezentativní, přináší důležité informace a jdou porovnat s celostátním průměrem a pro sociální pracovníky jsou i důležitým zdrojem informací pro práci s uprchlíky.

[28] www.paqresearch.cz

V roce 2023 se dle PAQ Research výrazně zvýšil podíl pracujících Ukrajinců na 72 %, v Olomouckém kraji potvrdilo zaměstnání 66,7 % respondentů. Stejně tak jako v mém výzkumu i oni potvrzují, že velkým problémem zůstává práce uprchlíků pod úrovní dosažené kvalifikace, kdy takto pracuje 61 % pracujících. V mém dotazníku si dokonce 81 % dotázaných nenašlo práci ve svém oboru. Jako hlavní důvod uvádějí neznalost češtiny, což se potvrdilo jako nejzásadnější problém, vzhledem k tomu, že znalost českého jazyka ovlivňuje integraci v různých směrech. Dle PAQ Research se 47 % respondentů běžně domluví česky, i v Olomouckém kraji mi potvrdili, že necelých 51 % se dokáže domluvit na bázi základní komunikace. Jako nejčastější bariéra v účasti na kurzech je uváděn nedostatek času, podle PAQ Research hrají roli i finanční možnosti. Nemyslím si, že jde o finance, 63,5 % dotázaných ví o rekvalifikačních kurzech na ÚP zdarma. Ale vzhledem k tomu, že většina pracuje, tak nemá příležitost se zúčastňovat kurzu pravidelně 2-3krát týdně.

Další zkoumané téma je ubytování, kde 65 % respondentů v Olomouckém kraji potvrzuje komerční ubytování, dle PAQ Research v nájmu bydlí 70 % uprchlíků. Podobná čísla uvádějí uprchlíci také o bydlení na ubytovnách a v jiných ubytovacích zařízeních, 22 % Olomoucký kraj a 16 % PAQ Research. Sociální bydlení od KACPU zdarma potvrdilo necelých 8 % dotázaných uprchlíků v Olomouckém kraji a 7 % dle PAQ Research.

Pod hranicí příjmové chudoby žije v Olomouckém kraji necelých 24 % dotázaných, kteří se nedokážou finančně zabezpečit, a necelých 47 % vydělá jen na nezbytné náklady. Dle PAQ Research podíl ohrožených domácností, které žijí pod hranicí příjmové chudoby a mají pod polovinu mediánu ekvivalizovaného příjmu, je 40 %, nejohroženější skupinou z nich jsou rodiče samoživitelé. Příjmy a zaměstnanost uprchlíků narostly, ale ztráta bydlení zdarma prohloubila chudobu.

Graf 1
Plány na následující 2 roky

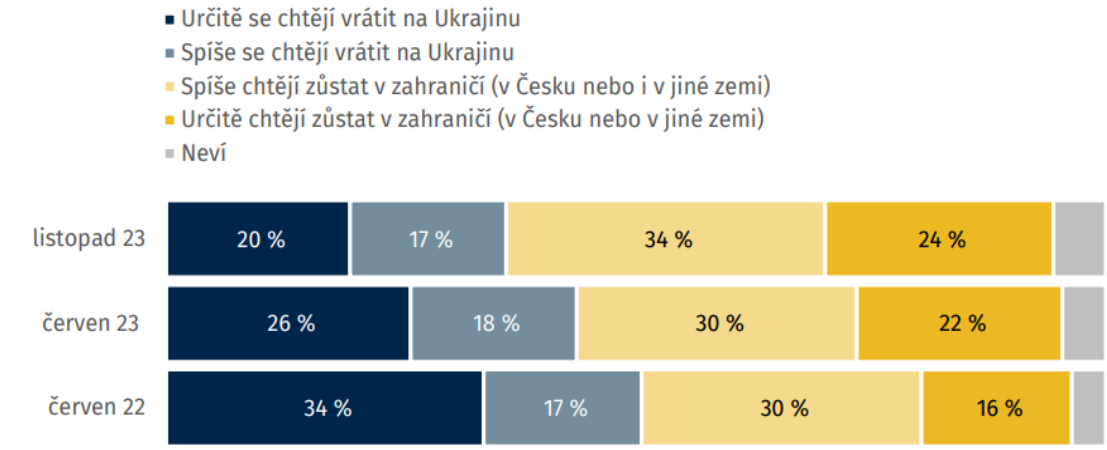

Poznámka: N= 1202 (listopad 23), N=1425 (červen 2023), N=1700 (červen 22), Znění otázky: „Chcete se v horizontu následujících 2 let vrátit na Ukrajinu?"

V grafu č. 1 PAQ Research je popsáno, jak se měnil názor uprchlíků na návrat na Ukrajinu od začátku války. Já taková čísla nemám, dotazník jsem realizovala teprve letos v únoru, ale poslední čísla se shodují, v mém dotazníku také skoro 50 % dotázaných uvedlo, že se neplánuje vrátit na Ukrajinu, naopak 22 % dotázaných tvrdí, že plánují odjezd zpět, stejně jako respondenti v grafu PAQ Research.

Podobná čísla s PAQ Research jsem získala i u otázky spokojenosti dětí uprchlíků ve školách. V Olomouckém kraji je více než 61 % dotázaných spokojeno se školou v ČR a mají kamarády mezi majoritou. Je to o 10 % více, než je celostátní průměr dotazovaných.

V rámci dotazníkového šetření i porovnání s jinými výsledky mohu tvrdit, že integrace v Olomouckém kraji prochází stejnými fázemi jako v jiných městech. Ve srovnání s celostátním průměrem si troufám uvést, že v Olomouckém kraji probíhá integrace ukrajinských uprchlíků mírně nadprůměrně. Problémy, které řeší uprchlíci, by se měly řešit celostátně, jazyková bariéra, zaměstnanost a bydlení jsou celostátním problémem a měly by být řešeny na centrální úrovni.

Závěr

Cílem mé práce bylo v teoretické časti nastínit pojmy jako migrace a integrace. Poskytla jsem informace o migrační politice ČR, mezinárodni politice EU a jiných států. Ukázala, jak se změnily podmínky přijímání uprchlíků po vypuknuti války na Ukrajině, jak celá EU zvládla uprchlickou krizi na počátku 2022 roku a jak se její přistup mění v průběhu posledních dvou let.

V empirické časti jsem prostřednictvím dotazníku zkoumala, v jaké oblasti uprchlíci pociťují největší problémy. Cílem bylo zjistit, s čím konkrétně se potýkají, jaké problémy je trápí, s čím mají největší starosti. Porovnáváním výsledku s PAQ Research jsem zjistila, že potřeby uprchlíků se časem mění. Do budoucna by bylo dobré opět přezkoumat v Olomouckém kraji, zda se integrace zdařila, zda se podařilo uprchlíkům naučit se český jazyk a tím si otevřít možnost si najít kvalifikovanou práci, lepší bydlení, přátele atd.

Hypotézy se nepodařilo úplně potvrdit, některé byly potvrzeny částečně, jiné vůbec.

Hypotézu č. 1, že se lépe integrují úplné rodiny (otec, matka, děti, prarodiče) se kvůli málo jednoznačným odpovědím nepodařilo potvrdit, z odpovědí nebylo totiž jasné, o jaké rodině respondenti mluvili. Zda šlo o kompletní rodinu, nebo jen o její část, jako jsou děti, prarodiče, protože jako to, co jim chybí v ČR nejvíc, uvádějí právě rodinu na Ukrajině a také ji blíže nespecifikují. Nevíme, zda jim chybí manžel, otec, matka, děti, nebo jestli postrádají příslušníky širší rodiny.

U hypotézy č. 2 jsem předpokládala, že pokud uprchlíci mají děti školou povinné, nebo na SŠ a daří se jim, tak i rodiče budou mít větší motivaci k úspěšné adaptaci v ČR. Tento předpoklad se z části potvrdil, většina dotazovaných, kteří uvedli, že se dětem daří, se neplánuje vrátit zpět na Ukrajinu, většinou si našli zaměstnání a dokážou se v případě potřeby domluvit česky.

Předpoklad, že diaspora má vliv na hladký průběh adaptace uprchlíků u hypotézy č. 3 se částečně potvrdila. Ti, kteří se s krajany nesetkávají, většinou uvádějí, že jejich děti nemají v ČR kamarády a že se plánují vrátit zpět na Ukrajinu.

Vzhledem k tomu, že uprchlíci mají prodloužený pobyt jen do března 2025, je to již třetí, poslední rok, co mohou využít dočasnou ochranu. Na úrovni EU se stále řeší, co dál, jaký pobyt se bude udělovat držitelům dočasné ochrany. Zatím tedy panuje velká nejistota ohledně budoucnosti, jaké pobytové oprávnění uprchlíci dostanou, zda tady budou moci oficiálně zůstat.

Nejistota panuje samozřejmě i ohledně toho, jak dopadne válka, kdy skončí, jak se zachová Ukrajina k lidem, kteří uprchli, zda se bude uznávat vzdělání získané na školách v zahraničí. Zda studenti na středních i vysokých školách dostanou studentské vízum, nebo budou muset taky opustit zemi, kde momentálně studují. Zda se držitelům dočasné ochrany bude započítávat pobyt dočasné ochrany do splnění délky pobytu pro trvalý pobyt. Zatím na tyto otázky neumí nikdo odpovědět a nikdo neví, jak nové zákony ovlivní život držitelů dočasné ochrany po roce 2025. I proto je důležité co nejvíce podpořit integraci uprchlíků v České republice. Pokud tady budou soběstační, budou tady mít dobré zaměstnání, bydlení, budou tady mít větší příležitost zůstat. K tomuto začleňování jim na základě znalosti situace mohou pomoci sociální pracovníci, úřady práce, stát.

Cílem mé práce bylo zmapovat bariéry integrace uprchlíků z Ukrajiny. Domnívám se, že toto bylo naplněno, prokázala jsem oblasti, kde uprchlíci pociťují bariéry integrace do české společnosti. Výsledky práce se dají využít při řešení problémů jak na místní úrovni, tak i pro srovnávání výsledků pro celostátní výzkum bariér integrace uprchlíků.

Vláda může využít náměty ke zlepšeni integrace hlavně intenzivní výukou českého jazyka počínaje od škol, které mohou nabídnout pokračování výuky českého jazyka pro cizince. Stejně tak může stát podpořit zaměstnavatele uprchlíků, aby uprchlíci

nebyli nuceni využívat služeb agentur, které zneužívají jejich neznalosti. Čím lépe a rychleji se naučí dobře český jazyk, tím lépe dokážou dělat svoji práci a získat kvalifikované zaměstnání a vyšší plat. Lepší finanční zabezpečení jim umožní zlepšit svoji životní úroveň, zařídit si lepší bydlení a lepší vzdělání pro své děti, které nebudou muset jít pracovat ihned po ukončení základní školy. Úspěšná integrace uprchlíků bude přínosem i pro Českou republiku.

Literatura a zdroje

BARŠOVÁ, Andrea a BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

BERÁNKOVÁ, Dominika. *Sociální práce s migranty a jejich integrace do české společnosti*. Online. Hradec Králové. Citováno 30. 2. 2024. Dostupné z: https://theses.cz/id/ame168/. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D. 2018.

COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017.

DRBOHLAV, Dušan (ed.). *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence - (rozvoj).* Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.

DVOŘÁKOVÁ, Jitka; HERVERTOVÁ, Vojtěška; HORSKÁ, Jana; MOUREČKOVÁ, Helena. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi.* 1. vyd. Praha: Triton, 2007.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*: Vyd. 4., v Portálu 1. Překlad Vladimír Jůva. Praha: Portál, 2010.

HRICOVÁ, Alena; ONDRÁŠEK, Stanislav a URBAN, David. *Metodologie v sociální práci.* Praha: Grada, 2023.

KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008.

KOLDINSKÁ, Kristina; SCHEU, Harald Christian a ŠTEFKO, Martin (ed.). *Sociální integrace cizinců.* Praha: Auditorium, 2016.

LEONTIYEVA, Yana a VÁVRA, Martin. *Postoje k imigrantům.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2009.

POŘÍZKOVÁ, Hana. *Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice.* Sociální práce/Sociálna práca. Brno: ASVSP, 2007, roč. 2007, č. 2, s. 67-77.

PROGRAM MIGRACE, POSPÍCHALOVÁ, Adéla. MIHOLOVÁ, Kristýna. *Příručka pro učitele, Dovedu to pochopit, Migrace*. 2013.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich.* Sociologická řada. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007.

UHEREK, Zdeněk; HONUSKOVÁ, Věra; OŠŤÁDALOVÁ, Šárka a GÜNTER, Vladislav. *Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny* (Občanské sdružení Pant). Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016.

Elektronické zdroje:

Amnesty Česká Republika. *Migrace terminologie.* Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/migrace/terminologie#:~:text=KDO%20JE%20MIGRANT%3F,nap%C5%99%C3%ADklad%20osoby%20na%20pracovn%C3%ADch%20cest%C3%A1ch

Amnesty Česká Republika. *Ukrajina.* Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/ukrajina

Analýza situace uprchlíků. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Citováno 2. 2. 2024. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/Analyza_situace_uprchliku_CENSUS_1407 2022.pdf/1650e3f6-8c1f-a2af-5f3a-b1acdb0bd0ee

Demografický vývoj v Olomouckém kraji v 1. až 3. čtvrtletí 2023 | ČSÚ v Olomouci. Český statistický úřad | ČSÚ. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xm/demograficky-vyvoj-v-olomouckem-kraji-v-1-az-3-ctvrtleti-2023

Fakta a fikce života cizinců v ČR: Migrace Online. domov: MigraceOnline.cz. Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/fakta-a-fikce-zivota-cizincu-v-cr

HEŘMANOVÁ, Marie a ANDRLE, Jakub. *INTEGRACE Z PRVNÍ RUKY: Přijetí, adaptace a začleňování v Česku z pohledu uprchlíků.* 2022. Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1899/file/integrace-z-prvn--ruky_-p-ijet--adaptace-a-za-le-ov-n--v--esku-z-pohledu-uprchl-k-.pdf

Home – OSN Česká Republika. OSN Česká Republika. Citováno 30. 1. 2024. Dostupné z: https://osn.cz/

Mezi integrací a vyloučením: Migrantky na evropských trzích práce. Migrační politika.org. Citováno 6. 2. 2024. Dostupné z: https://www.migrationpolicy.org/article/between-integration-and-exclusion-migrant-women-european-labor-markets

Migrace – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/migrace-web-uvod-migrace.aspx

Národní dotační titul – cizinci – Ministerstvo vnitra České republiky. Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/clanek/narodni-dotacni-titul-cizinci.aspx?q=Y2hudW09Ng

O slabinách integrace Ukrajinců v Česku. Rozhovor se sociologem Danielem Prokopem. Online. Novinky. 2023. Citováno 20. 12. 2023. Dostupné z: https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-o-slabinach-integrace-ukrajincu-v-cesku-rozhovor-se-sociologem-danielem-prokopem-40407037

O migraci. Mezinárodní organizace pro migraci. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.iom.int/about-migration

Od bezpečných domovů ke sponzorům: Lekce z ukrajinské hostitelské reakce na programy sponzorství uprchlíků. migrační politika.org. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.migrationpolicy.org/research/ukraine-hosting-refugee-sponsorship

OECD. 2023. OECD Publishing. Citováno 20. 12. 2023. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women_bb17dc64-en

PAQ výzkum. PAQ výzkum. Citováno 30. 1. 2024. Dostupné z: http://www.paqresearch.cz

Situace Ukrajina. Situace uprchlíků. Provozní datový portál. Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine#category-3-484821

Slovníček pojmů – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky. Citováno 2. 1. 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx

UNHCR. 2016. Citováno 20. 12. 2023. Dostupné z: https://www.unhcr.org/cz/365-cznews2016uprchlici-a-migranti-html.html

Uprchlíci z Ukrajiny v EU. Evropská rada. Rada Evropské unie. Citováno 3. 1. 2024. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/ukraine-refugees-eu/

Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky. Citováno 26. 2. 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/postup-pri-realizaci-kic-v-roce-2023-pdf.aspx

Vláda ČR. 2024. Citováno 27. 2. 2024. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/novou-mluvci-vlady-bude-lucie-jesatkova-vlada-schvalila-take-priority-adaptace-a-integrace-drzitelu-docasne-ochrany-na-dalsi-obdobi-211492/tmplid-47/

Základní dokumenty k integrační politice ke stažení – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky. Citováno 26. 12. 2023. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx

Zákony pro lidi. 2022. Citováno 30. 12. 2023. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-65#f7372443

Stránky pro cizince:

www.imigracniportal.cz

www.frs.gov.cz

https://www.mvcr.cz/migrace/

https://www.unhcr.org/cz/365-cznews2016uprchlici-a-migranti-html.html

https://www.amnesty.cz/

https://osn.cz/

https://www.mpsv.cz/web/en/social-security-of-migrants

https://www.cizinci.cz/

https://www.mpsv.cz/web/cz/integrace-cizincu

Seznam použitých zkratek

CTZ – Cizinec z třetí země
CZSO – Český statistický úřad
DO – dočasná ochrana
FeMiPol – Integrace migrantek na trh práce a do společnosti
FRA – Agentura EU pro základní práva
HUD – humanitární dávka
IOM – Mezinárodní organizace pro migraci
KACPU – Krajské asistenční centrum pomoci Ukrajině
MK – Ministerstvo kultury
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky
MZD – Ministerstvo zdravotnictví
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN – Organizace spojených národů
PAG Research – Research and Consulting Company
SAM-UKR – Průzkumy příchozích migrantů z Ukrajiny
SŠ – Střední škola
UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees
ÚP – Úřad práce

I. Dotazník:

1. Kolík je Vám let? Скільки Вам років? Сколько Вам лет?
2. Pohlaví. Стать. Пол
3. Jaké je Vaše nejvyšší dosazené vzdělání? Який Ваш найвищій ступінь освіти? Какой Ваш самый высокий уровень обучения?
4. Rodinný stav (svobodný/á, ženatý/vdaná, vdovec/va)
   Сімейний стан (вільний/вільна, одружений/заміжня, вдовець/вдова)
   Семейное положение (холост/холостячка, женат/замужем, вдовец/вдова)
5. Měli jste někoho známého v ČR před tím, než jste přicestovali sem?
   Чи були у Вас знайомі в Чехії перед приїздом сюди?
   Были ли у Вас знакомые в Чехии перед переездом сюда?
6. Plánujete návrat na Ukrajinu?
   Плануєте повертатися в Україну?
   Планируете возвращаться в Украину?
7. Pokud se plánujete vrátit na Ukrajinu, jaké důvody převládají?
   Якщо плануєте повертатися в Україну, то з якої причини?
   Если планируете возвращаться в Украину, то по какой причине?
8. Přijel/a jste sám/a, anebo s rodinou?
   Ви приїхали самі чи з родиною?
   Вы приехали сами или с семьёй?
9. Pokud máte dětí a chodí do školky/školy, líbí se jim tam?
   Якщо у Вас є діти, чи ходять вони до школи/дитячого садку, їм там подобається?
   Если у Вас есть дети, ходят ли они в школу/детский садик, им там нравиться?
10. Mají Vaše dětí přátele mezi Čechy?
    Чи є в Ваших дітей чеські друзі?
    Есть ли у Ваших детей чешские друзья?
11. Máte zajištěné bydlení?
    Чи Ви забезпечені житлом?
    Вы обеспечены жильём?
12. Bydlíte v sociálním ubytování, nebo si platíte soukromé ubytování?
    Ви живите в соціальному житлі, чи платите за приватне?
    Вы живёте в социальном жилье, или платите за частное?
13. Kdo Vám pomohl s hledáním ubytování?
    Хто Вам допомагав з пошуком житла?
    Кто Вам помогал с поиском жилья?
14. Podařilo se Vám najít zaměstnání?
    Вам вдалося знайти роботу?
    Вам удалось найти работу?
15. Podařilo se Vám najit práci ve svém oboru?
    Вам вдалося знайти роботу за своєю професією?
    Вам удалось найти работу по своей профессии?
16. Víte o možnosti rekvalifikačních kurzů zdarma na ÚP?
    Чи знаєте Ви про можливість безкоштовних перепідготовчих курсів в бюро праці?
    Знаете ли Вы про возможность бесплатных переподготовительных курсах на бирже труда?
17. Dokážete se finančně zabezpečit?
    Чи зможете Ви забезпечити себе фінансово?
    Сможете ли Вы обеспечить себя финансово?

18. Domluvíte se česky?
    Зможете домовитися чеською мовою?
    Сможете договориться на чешском языке?
19. Jak hodnotíte podporu státu po příjezdu do ČR?
    Як Ви оцінюєте підтримку держави після приїзду до Чехії?
    Как Вы оцениваете поддержку страны после приезда в Чехию?
20. Jste spokojen/a v ČR? Ви задоволені Чехією? Вы довольны в Чехии?
21. Co se Vám v ČR nejvíc líbí? Můžete zvolit více možností.
    Що Вам найбільше подобається в Чехії? Ви можете вибрати декілька варіантів.
    Что Вам больше всего нравиться в Чехии? Вы можете выбрать несколько вариантов.
22. Jste spokojen/á se zajištěním zdravotní péče?
    Чи задоволені ви наданням медичних послуг?
    Удовлетворены ли вы предоставлением медицинских услуг?
23. Co v ČR nejvíce postrádáte? Můžete zvolit více možností.
    Чого Вам в Чехії найбільше не вистачає? Ви можете вибрати декілька варіантів.
    Что Вам в Чехии больше не хватает? Вы можете выбрать несколько вариантов.
24. Využíváte možnosti setkávání s krajany v ČR?
    Чи користуєтеся ви можливостями зустрічатися зі своїми земляками в Чехії?
    Используете ли вы возможность встретиться с соотечественниками в Чехии?

II. Tabulka odpovědí:

..\excel BP\Odpovědi_BP.pdf